

Megnevezés és kontrasztivitás

(A magyar *fő*- előtagú főnévi összetételek újlatin, germán és szláv megfelelőinek szemantikai-tipológiai vizsgálata)

1. Meghatározások

Az egyértelműség érdekében néhány alapvető kategória értelmezését előzetesen megadom:

Megnevezés: az a tény vagy folyamat, hogy a nyelven kívüli valóság valamely tárgya, folyamata, relációja stb. nevet kap.

Deszignáció: a megnevezés sajátos formája. Részletes kifejtését l. alább.

Denotátum: a lexikális formájától elvonatkoztatott fogalom. Ugyanazon denotátum több lexikai megformálást kaphat.

Deszignátum: a denotátum sajátos formája.

Ekvivalens: a magyar *fő*-nek megfelelő lexikai elem valamelyik elemzett nyelvben. A monéma és a formáció más típusa egyes szintagmatikai változatai a magyar szóösszetétel egészét jelölik.

Realizáció: az a lexikai egység, amelyben egy ekvivalens előfordul. A realizáció „egyedi”, ha csak egyetlen nyelvben előforduló ekvivalens jelentkezik, „unikális”, ha csupán egyetlen denotátumot lexematizál.

Sor: a denotátumnak több nyelvben azonos lexikai megformáltsága. Az egyedi és unikális realizáció esetében a sor csak egyetlen tagból áll.

Korrelatív azonosság: a két vagy több nyelvben azonos lexikai megformáltság, pl. 'főpályaudvar': sp. *estación central*, ol. *stazione centrale*, rom. *gară centrală*, ném. *Zentralbahnhof*, ang. *central station*, sv. *centralstation*, le. *dworzec centralny* — hetes azonosság.

Genuin konvergencia: a korrelatív azonosságra vezető egymástól független azonos lexikai fejlődés.

Eltérő szerkesztésmód: az ekvivalens azonos, a lexikai egység felépítésében résztvevő összetevők azonban már nem, pl. 'főparancsnok': or. *главнокомандующий*, szb.-hv. *glavni zapovednik*, le. *glównowodzący*.

Eltérő lexematizáció: ugyanazon denotátum eltérő ekvivalensekkel lexikalizálódik, pl. 'főnyeremény': fr. *gros lot*, sp. *premio gordo*, ol. *vincita principale*, rom. *lozul cel mare*.

2. Elvi-módszertani kérdések

2.1. A nyelven kívüli valóság objektív létezésének az elismerése, továbbá azé, hogy ennek elemei a nyelvben mint nyelvi struktúrák (lexémák, szintagmák stb.) jelennek meg, még nem jelenti azt, hogy a világ nyelvi megformálása eleve meghatározott és kötelezően előírott. (Ez természetesen távolról sem jár együtt bizonyos szabályok működésének a kétségbevonásával.) Köztudott, hogy minden nyelv ugyanannak az objektív világnak a szubjektív reprezentációja, és hogy az adott nyelvtől függ a saját egyéni megformáltsága. Ami az

emberi gondolkozás számára közös, azok a nyelven kívüli valóság objektumai, jelenségei és viszonyatai; ezek az absztrakció útján denotátum má válhatnak, ugyanakkor azonban egyazon denotátum több módon is realizálódhat, több szignifikátum is létrejöhet. Az objektív realitás másfajta tagolása, a megnevezni kívánt objektum más tulajdonságának a kiemelése vezet a különféle deszignátumok megszületésére, ahol a szémaszerkezet ugyan eltérő lehet, de az onomasziológiai tartalom megközelítése azonos. Kölcsönös egymásrahatásuk és a történeti fejlődés is hozzájárul, hogy egyetlen denotátum több lexéma vagy lexématikus kapcsolat formájában is megjelenhet.

A nyelvi tények és maga a jelentés objektív vizsgálata arra vall, hogy a jelentésnek kétségkívül van egy olyan része, amely a nyelven kívüli valóságot tükrözi (ezt nevezik kognitív jelentésnek), és van egy nem kevésbé jelentős része, amely magából a nyelvi rendszerből folyik (itt nem pusztán a grammatikai kategoriális jelentésre gondolok). A nyelv valóságában ez a két tényező egymást teljesen áthatja, egymástól csak művi úton választhatók el. Erre meggyőző példát szolgáltat éppen a „fő” szemantikai mikrostruktúrájában működő számos olyan ekvivalens, ahol az érintett jelentésfunkció nem az eredeti motivációból, hanem nagyrészt az adott nyelv szemantikai rendszeréből folyik, pl. eredetileg „magas”, „központi”, „idősebb”, „nagyobb” stb. Nyelvenkénti képviseletük nem azonos: van olyan, amely mind a tíz vizsgált nyelvben megjelenik („nagy”, „első”), van viszont olyan, amely csak négyben („nagyobb”) vagy háromban („idősebb”), esetleg még kevesebben. Ezeknek a lexémáknak a „fő” jelentése másodlagos, a szemantikai rendszeren belül alakult ki, ugyanakkor az így lexematizált denotátumok a nyelven kívül is valós létezők. A kognitív jelentés meghatározásában — szemben a megszokásos értelmezéssel (pl. G. LEECH és követői) — ez nem hagyható figyelmen kívül; kétségtelen azonban, hogy egy fajta jelentéstani vizsgálathoz a szűkebb értelmezésre is szükség lehet.

2.2. A jelentés bonyolult problémakörével kapcsolatban elkerülhetetlen az anyagi hordozó, a szignifikáns bizonyos tulajdonságainak az elemzése, hiszen a jelentés szempontjából távolról sem közömbös a szó hangalakjának önkényessége és motiváltsága. A jelentés vizsgálatában fokozott figyelmet hasznos fordítani a formális oldalnak. Nagyon is érthető, hogy az utóbbi évek, évtizedek során a megnevezés vizsgálata fellendült, de ezen az eléggé elhanyagolt területen az eddiginél mélyrehatóbb vizsgálatokra van szükség. Jóval nagyobb, de ugyanakkor körülhatároltabb, egységesebb nyelvi anyaggal célszerű dolgozni, és az elméleti kiindulást a konkrét nyelvi anyagból nyert eredményekkel kell szembesíteni. Bármilyen hasznosak is legyenek a színrevedkre, az ülőbútorokra, a katonai rendfokozatokra stb. irányuló vizsgálatok, úgy tűnik, hogy a jelentés mélyebb értelmét csak úgy tudjuk megközelíteni, ha nem maradjunk meg egyetlen jelentésmező elemzésénél. Olyan lehetőleg zárt korpuszból kell kiindulni, amely több mezőt is magába foglal, és ezt az anyagot minél több nyelven végig kell vezetni.

Munkám során a megnevezés folyamatait és lehetőségeit vizsgálom, a denotátumok és deszignátumok kölcsönös kapcsolatait, a vizsgálatba bevont tíz nyelv közötti egyezéseket és eltéréseket. Céлом az volt, hogy feltárjam a vizsgált szemantikai mikrostruktúra megnevezési rendszerét vagy legalábbis ennek körvonalait és a kialakításában szerepet játszó tényezőket. A tipológiai

kutatásokban elvben nem lehet elegendő mennyiségű nyelvet figyelembe venni, másrészt viszont egy bizonyos határon túl a kutató már nemigen tudja anyagát teljes biztonsággal áttekinteni, továbbá kockázatos beható jelentéstani elemzést végezni teljesen ismeretlen nyelveken. A jelen tanulmány szerzője romanista lévén, aki tud németül és angolul, továbbá ismer egy szláv nyelvet, az orosz is, úgy döntött hogy négy újlatin (francia, spanyol, olasz, román), három germán (német, svéd, angol) és három szláv (orosz, szerb-horvát, lengyel), tehát tíz nyelv alapján próbál összevető jelentéstani elemzéseket végezni.

2.3. Kontrasztív-tipológiai vizsgálataim anyaga, a zárt korpusz a Magyar Értelmező Kéziszótárból származik: azokat a főnévi összetételeket tartalmazza, amelyeknek az előtagja *fő*-. A magyar csak kiindulásul szolgál, mintegy kiindulás olyan nyelvek szemantikai elemzéséhez, amelyek mint indoeurópaiak összetartoznak, de semmi közük a magyarhoz. Értelmező és nagy kétnyelvű szótárak¹ (csak végső esetben maradtam meg azoknál, ahol az egyik nyelv a magyar), továbbá anyanyelvi informátorok² segítségével mintegy 120 főnévnek próbáltam megtalálni a megfelelőit. Bár igyekeztem minél több anyanyelvi értelmező szótárt felhasználni és több anyanyelvi beszélőt megkérdezni, mégis elkerülhetetlen, hogy téves egyeztetések is becsúsztak a tanulmányba. Ezekért a felelősséget természetesen magam viselem.

2.4. A magyar *fő*-nek meglepően nagyszámú megfelelője található a megvizsgált nyelvekben. A megnevezési struktúrán belül két megoldási rendszer mutatható ki. A jelentéstanilag fontosabbik – és ez a jelen dolgozat tárgya – a tipikus megfelelések rendszere. Ennek 25 tagja van és közöttük meglehetősen nagyok a különbségek, pl. a *lord* csak az angolban van meg és mindössze 5 denotátumot nevez meg, vele szemben a „fej” megvan mind a tíz nyelvben, ahol 99 denotátum kifejezésére 447 realizációban fordul elő. Az ekvivalenseknek a nyelvcsaládonkénti eloszlása sem azonos: az újlatinban 14 van, a germánban már 21, a szlávban 20. Vannak olyanok, amelyek csak egy nyelvcsaládban élnek, pl. „vastag” (fr. *gros*, ol. *grosso*), „magasabb” (ném./sv. *höhere/högre*), *nad*- (szb.-hv., le.). Találunk végül olyanokat is, amelyek csak egy nyelvből mutathatók ki, pl. ang. *lord*, *main*; le. *naczelny*; or. *основной*. Itt előre kell bocsátanom, hogy az azonos onomasziológiai funkciót betöltő, de hangtestükben eltérő lexémákat ugyanazon ekvivalens eltérő megjelenési formáinak tekintem. Így a „fej” az újlatinban mint fr. *chef* (> sp. *jefe*, rom. *șef*), ol. *capo*, a germán nyelvekben mint *Haupt*-/ *huvud*-, a szlávban mint *главный*/ *glavni*/ *glówny* jelenik meg és figyelemre méltó, hogy a jelentésfejlődés egybevág a magyarral. Ugyanígy egy egységként jönnek számításba: „legfelső” (újlatin *supreme* stb. – a spanyolban *sumo* is ~ germán *oberste/överste* ~ szláv *верховный*/ *vrhovni*); „nagy” (fr. *grand*, sp./ol. *grande* ~ rom. *mare*; ném. *gross* ~ sv. *stor* ~ ang. *big* és *great*; or. *большой* és *крупный* ~ szb.-hv./le. *veliki/wielki*). Itt említhetők az „első” különféle lexikai megoldásai is: ol. *primo*, *primario*, rom. *prim*; ném. *erste* ~ sv. *förste*; szb.-hv./le. *prvi*/ *pierwszy*. Valamennyinél és még másoknál is (pl. „felső”: germán *ober*, újlatin *supérieur*, szláv *высший*) a nominációs folyamat során a lexematizáció az egyes nyelvekben/nyelvcsaládokban nem mindig alapul azonos attributumokon, azaz az etimologikus motiváció eltérhet,

mégis az egyes nyelvek szemantikai rendszerében lényegében azonos helyet foglalnak el, így egymásnak megfeleltethetők.

Tipikusan nevezem ezeket az ekvivalenseket (a németben 66 *Haupt-*, 33 *Ober-*, 14 *Hoch-*, 8 *General-*, 6 *Groß-*, 5 *Chef-*, 5 *erster*, 3 *Zentral-*), mert minden különbözőségük ellenére az adott korpuszon belül egy onomasziológiai természetű paradigmaticus sor tagjai és egyes meghatározott denotátumok kifejezésére egymás szinonimáivá válhatnak, pl. *Oberingenieur*|*Chefingenieur* 'főmérnök', *Oberstaatsanwalt*|*erster Staatsanwalt* 'főügyész', *Generaldirektor*|*Hauptdirektor* 'főigazgató', *Großwürdenträger*|*hoher Würdenträger* 'főméltóság'. Valamennyi jelentésszerkezetében szerepel egy „nagyobb jelentőségű” vagy „társadalmilag/funkcionálisan magasabban álló” széma, és ez adja a lehetőséget, hogy a „fő” funkció kifejezésére alkalmasak legyenek. Ezek az ekvivalensek általában melléknevek („nagy”, „magas”, „központi”, „felső”, „első”, „idősebb”, „lényeges”, „fontos”, „principális”, „generális”, „kapitális” stb.), csupán négy a főnév: a több nyelvcsaládban is előforduló *chef* és „mester”, a német/svéd *Haupt-/huvud-* és az angol *lord*.

E zárt, bár nyilván bővíthető rendszer mellett találunk egy másik, teljesen nyitott rendszert is, amelynek két jellegzetes képviselőjét különböztethetjük meg. Egyikük a monéma, ahol az eredeti motiváció esetleg még megőrződött, de általában véve elhomályosodott (pl. ném. *Kathedrale*, *Student*). A jelen tanulmány szempontjából monémának tekinthetők bizonyos elsődleges származékok is (pl. ném. *das Wichtigste* 'fődolog' ← *wichtig* 'fontos'; rom. *fruntaş* 'főember' ← *frunte* 'homlok'). Jóval több arcú az a lexematizáció, amit a „formáció más típusa”-ként tarthatunk nyilván és amelyen belül változatos szintagmatikus megoldások lehetségesek. Csak mutatóba: nem tipikus mellékneves kapcsolatok, pl. ném. *tragende Mauer* 'főfal', szb.-hv. *stoľna crkva* 'főtemplom'; különféle összetételek, pl. ném. *Gutsverwalter* '(uradalmi) főintéző', le. *arcykaptan* '(pogány) főpap'; elöljárós szerkezetek, főleg az újlatin nyelvekben, pl. fr. *préfet de police* '(rendőr)főkapitány', rom. *perete de rezistență* 'főfal'.

A monéma és a formáció más típusa a maguk nyitottságával igen alkalmasak arra, hogy bármelyik denotátumnak a megnevezés során egyéni arculatot kölcsönözzenek, de éppen az önkényesség nagyobb foka folytán a rendszerből is fakadó motivációnak komolyabb szerepe nemigen lehet. Tulajdonképpen ez az oka, hogy ennek a két ekvivalensnek a szorosabb elemzésére most nem kerül sor. Általában az ekvivalens típusa az, ami közös, de a sor összetartozása nem annyira szerves, mint a tipikus ekvivalensek esetében. A fr. *lieutenant* 'főhadnagy' (és spanyol, olasz, angol, svéd megfelelői) ma már monémának tekinthetők, mint az azonos denotátumot jelölő szb.-hv. *poručnik* és le. *porucznik*; a megnevezés eltérő folyamata, a denotátum kialakításának különböző módja azonban az elemzés számára teljesen világos. Ugyanezt mondhatjuk a formáció más típusáról is: az ekvivalens azonossága folytán egy sort alkotnak a 'főkapitány'-t realizáló újlatin *préfet de police*|*prefetto di polizia*, a német *Polizeipräsident*, a szláv *начальник (городской) милиции* típus (ilyen megoldás a szerb-horvátban és a lengyelben is), de azonnal szembeötlik, hogy itt három különféle megnevezés történt.

Valamennyi ekvivalensnél a realizáció száma nyelvenként és szemantikai csoportonként más-más lehet; egyes esetekben kiugróan magas és az adott nyelvre jellemző. A tíz olasz *maestro*-val szemben más nyelvben legfeljebb 5 „mester” jelentkezik, a 13 spanyol *mayor* és 11 olasz *maggiore* egyértelműen elkülönül az 5 angol *major*, 2 román *major* és egyetlen francia *majeur*-tól.

Meghatározó jellegű a németre és a svédre a 61 (34 + 27) „felsőbb” (*ober/över*), amely a többi nyelvben csak másképp lexematizálva és gyéribben jelentkezik; típusosan szláv jellegű a 32 „idősebb” (16 le. *starszy* + 16 or. *cmawuu*), még akkor is, ha ez az ekvivalens tőlük függetlenül nyolc angol *senior* realizációban is megjelenik.

2.5. Az absztrakció és vele párhuzamosan a megnevezés többféle úton futhat le, következésképpen nincsen semmiféle kötelező szabály arra nézve, hogy valamely denotátum egy nyelvben meglegyen, vagy hogy ez milyen lexematizációt nyerjen.

A forrásul felvett ÉKsz. anyagában vannak is olyan fő-előtagú összetett főnevek, amelyeket a korpuszba nem lehetett felvenni, mert nincsenek meg az idegen nyelvi megfelelőik. Általában sajátosan magyar öntetű hierarchikus fogalmakat jelölnek (pl. *főbíró*, *fővédnök*). Nem arról van szó, hogy lefordíthatatlanok, de ilyenkor csak körülírás lehetséges; az idegen nyelvekben megnevezés nem történt, nem ment végbe lexematizáció, nem született meg egy külön erre szolgáló és sajátos jelentésű lexikai egység. Más esetekben a régi magyar feudális közigazgatás egyes vezető tisztviselőinek nevét (pl. *főjegyző*, *főszolgabíró*) csak azokban a nyelvekben találjuk meg, ahol a magyar közigazgatás mintául szolgált, vagy ahol maga a közigazgatás szervezete erősen hasonló volt. (Ezért is választottam a nyugati szláv nyelvek közül a lengyelt, a déliek közül a szerb-horvátot.) Van olyan csoport is, ahol a magyar denotátumnak az egyik nyelvcsaládban van megfelelője, a másikban azonban hiányzik. A magyar *főpolgármester* egyenesen a német *Oberbürgermeister* tükörfordítása (megtaláljuk a másik két germán nyelvben és a lengyelben; van ugyan orosz *овер-бургомистр* is, de ezt csak akkor használják, ha a nyugati országokat említik), de az újlatin nyelvekben a fr. *maire*, a sp. *alcalde*, az ol. *sindaco*, a rom. *primar* egyaránt jelölheti a főváros vagy akár a legkisebb falu közigazgatásának vezetőjét. Néhány esetben valamely denotátum egy-egy nyelvben nem született meg, pl. ném. (*tudományos*) *főmunkatárs*, az újlatin nyelvekben *főműhely*, számosan (pl. fr., sp., ol., ang., szb-hv.) *főrendező*.

A denotátum terjedelme távolról sem azonos a különböző nyelvekben. A magyar *főpap* egyházi főméltóságot jelent függetlenül attól, hogy keresztény vagy más vallásról van szó; a vizsgálatba bevont nyelvek e tekintetben azonban gondosan különbséget tesznek (ném. *Prälat* ~ *Oberpriester*, fr. *prélat* ~ *grand prêtre*, or. *архидиакон, прелат* ~ *первосвященник, верховный жрец*). A magyar *főtétel* extenziója magában foglalja a logikával (ném. *Obersatz*, fr. *proposition majeure*), de az iskolai élettel kapcsolatosat (ném. *Hauptthese*, fr. *thèse principale*) is. Az ilyen esetekben két denotátummal kell számolni, mivel a világ ennek megfelelő nyelvi tagolása több nyelvben is megtörtént. A magyarban és a németben határozottan elkülönülnek egymástól: *főutca* = *Hauptstraße*, *főútvonal* = *Hauptverkehrsweg*, *fővezeték* = *Hauptleitung*, *fővonal* = *Hauptlinie*; ezzel szemben az oroszban — bár más lexikai megoldások is léteznek — mind a négy denotátumot leginkább a *магистраль* realizálja. Másképpen jelentkezik ez az angolban, ahol a *főútvonal*, a *fővezeték* és a *fővonal* három lexikai egységgel is kifejezést nyer, de ezek mindhárom denotátum esetében azonosak: *main line*, *great trunk*, *trunk line*. Mivel az oroszról eltérően az angolban a fentiek teljesen azonosan lexematizálódnak, úgy tűnik, hogy e nyelvben ezek egyetlen denotátumot alkotnak; a differenciálódás nem ment végbe és a szöveggörnyezet veszi át a további megkülönböztetés feladatát. A szemantikai kontrasztív

tipológia szempontjából viszont annyi denotátum létezésével kell számolnunk, ahány csak a vizsgálatba bevont bármelyik nyelvben működik: ha a világ bármifajta nyelvi tagolása akárcsak egyetlen nyelvben is megtörtént, akkor a megfelelő denotátum valamely formában való létezését sem lehet kizárni. Bármi legyen is a véleményünk az elmélet egészéről, úgy tűnik, hogy a „noematikus” értékről és az „üres hely”-ről („Leerstelle”) szóló elméleti fejtegetéseket a kontrasztív szemantikai tipológia – legalábbis az ilyenfajta vizsgálat szempontjából – alátámasztják (Heger 1965).

2.6. Vannak még további problémák is. A tanulmány jellegéből következik, hogy a tárgyalt ekvivalensek nem alkotnak teljes és ellentmondásmentes osztályokat. A francia *maître* két lexikai egységben jelenik meg (*branche maîtresse* 'főág', *maître-autel* 'főoltár'), de a *maître* azonos szemantikai funkcióban más lexikai egységekben is előfordul, pl. *maître-assistant* 'egyetemi adjunktus', *maître poutre* 'mestergerenda'. Mivel a magyarban az elsőnek egy idegen monéma ('adjunktus'), a másíknak egy másfajta összetétel felel meg, a fő-előtagú összetett főnevek korpuszának vizsgálatakor számontartásuk eleve elesik. A *maître*-ről mondottak szinte bármelyik nyelv bármelyik ekvivalensére érvényesek. A svédben a maga 25 realizációjával az *över* a második helyet foglalja el, de jócskán található még további, az azonos szemantikai funkcióban való felhasználását igazoló összetételek, sőt olyan is akad, amelyet már nem fordíthatunk le *fő*-vel: *över-lärare* 'iskolaigazgató', ugyanígy a németben is 'Schuldirektor'. A német *Groß*-előtagú összetételek közül sem került be valamennyi a korpuszba, pedig a *Großinquisitor* a magyarban is *főinkvizítor*. Másoknak a magyarban a szó szerinti 'nagy' felel meg, sőt a mezőgazdasági nagybirtokon szolgáló *Großknecht* a magyarban *őregbéres* lesz, ez pedig érdekes párhuzam az angol *senior*-ral és a szláv *cmayuuü/starszy*-val. Úgy gondolom, hogy a megnevezés tendenciái és rendszere akkor tűnnek ki a legvilágosabban, ha egy pontosan körülírt korpuszra alapítjuk az elemzést. Éppen ezért választottam kiindulásul egy értelmező szótár anyagát, amely egy lexémának (morfólexémának) egy adott nyelv szókészleteti rendszerében elfoglalt helyéről kiegyensúlyozott képet ad.

A feldolgozott anyag szigorúan szinkron, azaz kimaradtak az elemzésből azok a lexikai egységek, amelyeket egy újabb az eleven nyelvhasználatból már kiszorított. Az ugyanazon denotátum megnevezéseinek történetét nyomon követő vizsgálat egyáltalán nem lenne érdektelen a szemantikai tipológia számára sem, hiszen a megnevezés történetéhez is hozzájárulhatna, de élő és nem élő lexikai egységek közös elemzése a megnevezés élő típusainak strukturális arculatát nem adekvát módon adná vissza. A feldolgozott anyag szinkron volta természetesen nem zárja ki, hogy az elemzések során egyes esetekben történeti szemponthoz is érvényesítsünk, hiszen a jelen mindíg a megelőző fejlődés eredménye. A sorok különféle típusainak (korrelatív azonosság, genuin konvergencia, kölcsönzés stb. – l. alább) osztályozása és elkülönítése pedig a történeti fejlődés ismerete nélkül egyszerűen lehetetlen.

3. A szemantikai csoportok és az ekvivalensek

Az ÉKSz. alapján gyűjtött anyag nyolc szemantikai csoportba volt tagolható, elemeiknek a száma erősen eltérő. A nyolc csoport közül három személyekre vonatkozik: SZ¹: a társadalom hierarchikus szerkezetében kiemelt helyet betöltő m é l t ó s á g v i s e l ő k (16 denotátum), SZ²: magasabb beosz-

tásban működő alkalmazottak (36 denotátum, de itt nyelvenként több kitöltetlen hely van), SZ³: magasabb helyzetű, de nem szigorú hierarchikus rendben helyet foglaló személyek (9 denotátum). Egy tíz tagból álló csoport az intézmények neveit foglalja össze. A további négy csoport tárgyakra vonatkozik: T¹: építészet és műszaki tárgyak (21, ill. 22 denotátum), T²: kereskedelem és üzleti élet (7 denotátum), T³: tudományos terminológia (14 denotátum), T⁴: vegyes (11 denotátum; a máshová nem sorolhatók). Mintaként ebben a dolgozatban a SZ² csoportban megfigyelhető szemantikai sajátságokról számolok be; ez a legváltozatosabb, így csaknem valamennyi a többi csoportban előforduló jelenség megtalálható. Szükség esetén más szemantikai csoportok sajátságaira is utalok. Megjegyzendő még, hogy az egyes ekvivalensek arányai csoportonként változnak és ismét mások lesznek, ha az egész korpuszt vizsgáljuk.

3.0. A korpusz

Itt adom meg a SZ² csoporthoz tartozó 36 denotátum megfelelőit mind a tíz nyelvben, külön csoportosítva az újlatin, a germán és a szláv nyelvek anyagát, majd sematikus összesítő táblázat következik arról, hogy az egyes denotátumok az elemzett nyelvekben milyen ekvivalensekkel jelenhetnek meg. Egy-egy sorban mindig az azonos ekvivalenssel történő realizációk szerepelnek, de helykímélés céljából ott, ahol ez az áttekinthetőséget nem zavarja, egy sorba kerültek egyedi és unikális realizációk is; erre a || jel figyelmeztet. Ugyanazon ekvivalensnek azonos nyelvben több megjelenési formája is lehetséges; a mi szempontunkból ezek a variánsok, nempedig eltérő realizációk vagy szinonimák. Ezeket kapcsos kötőjel emeli ki. A korpusz anyagát l. a 12. kk. lapokon.

A számbajöhető 27 ekvivalens közül 18 jelenik meg, mégpedig 447 lexikai egységben. Tekintettel arra, hogy több üres hely is van, bizonyos denotátumoknál a szinonimia is megnyilvánul. A teljes korpuszban meglevők közül személyek jelölésére egyáltalán nem használatos „kapitális”, a szláv *магистральный/maģistralni*, az orosz *основной*, az angol *main*; rendkívül ritka a „központi” (sv. *centralfigur* 'főhős' SZ³), a „vastag” (fr. *grosse légume*, ol. *grosso pezzo* 'főmufti' SZ¹), és a germán/szláv „fontos” (or. *важная особа* 'ua.'). Úgy tűnik, hogy ezeknél az ekvivalenseknél a személy megnevezéséhez hosszabb út vezet, mint a többinél. Másrésről a „magasabb” ekvivalensként csak a SZ² csoportból mutatható ki.

3.1. L. a 25. lapon

3.2. A bemutatott 18 ekvivalens megterheltsége nem azonos. A csoport jellemzője a 27 denotátum megnevezésére 138 ízben jelentkező „fej” (a csoport összrealizációjának [ÖR] 31,0%-a) mind a tíz nyelvben járatos, míg ellentettje az egyetlen lexikai egységben jelentkező *Lord Mayor* 'főpolgármester'. A két szélsőség között számos árnyalat helyezkedik el. A leggyakoribbak: „generális” (9 denotátum; 48 realizáció, ÖR 10,7%), a formáció más típusa (19 denotátum; 51 egység, ÖR 11,4%), „felső” (28 denotátum; 56 egység, ÖR 12,5%), monéma (13 denotátum; 31 egység, ÖR 7,0%), és „idősebb” (22 denotátum; 40 egység, ÖR 9,0%). 19 és 12 között előfordulással bírnak: „magasabb”, „első”, „principális”, „magas”; az alábbiak még ennyivel sem: *nad-*, „mester”, *naczelny*, „legfelső”, „legmagasabb”, „nagy”, „nagyobb”.

Annak ellenére, hogy nagyjából ugyanazon ekvivalensek fordulnak elő, a szemantikai csoportok elkülönülését, valóságos létét jól mutatja, hogy

bennük ezek más arányokban jelennek meg, különösen a csoport jellemzőjének tekinthető első helyen. A SZ² reprezentánsa, mint láttuk, a fej (138 egység = 31,0%), az utolsó helyet pedig a *lord* foglalja el. A megfelelő adatok a SZ¹ és I. csoportokban: „nagy” (45 realizáció = 20,8%) ~ „mester” és „idősebb” (egy-egy példa), illetőleg az intézmények csoportjában monéma (33 = 19,5%) ~ „első” (egy előfordulás). A T csoportokban ismét a „fej” jut vezető szerephez. Egészen jellegzetes, hogy a T¹ csoporton belül az újlatin nyelvek reprezentánsa nem a „fej”, hanem a „principális” (18 denotátum, 61 realizáció). Ez élesen elkülönül a germán *Haupt-/huvud*-tól (18 denotátum, 36 realizáció) és a szláv *главный* stb.-től (21 denotátum, 49 realizáció). A SZ¹ és SZ² határozott szembenállását mutatja még, hogy a SZ²-ben csoportelső „fej” a SZ¹-ben az ötödik helyen áll, míg emennek reprezentáns eleme a „nagy” a SZ²-ben mindössze két lexikai egységben kerül elő és így az utolsó előtti helyre szorul. Feltehető, hogy a szemantikai mikrostruktúrában a „fej” kifejezetten a társadalmi ranglétrán elfoglalt helyre utal, ezért az eleve kiváltságos méltóságokat inkább a hódolatteljes „nagy” illeti meg. A két ekvivalens nem zárja ki egymást, de a jelölt denotátumok száma és százalékaránya jól mutatja, hogy más-más funkciót töltenek be. A megkülönböztetés nem a nyelvi rendszerből fakad; a nyelv a társadalmi igényeknek tesz eleget vele.

3.3. Az ekvivalensek szerepének megítélésében a pusztán mennyiségi elemzésen túlmenően fontos információkat kapunk, ha azt is megvizsgáljuk, hogy hány nyelvben fordulnak elő és ezek hány nyelvcsaládhoz tartoznak, nem közömbös továbbá a jelölt denotátumok száma, sem a genuin konvergencia megnyilvánulása.

3.3.1. Mind a tíz nyelvben csak négy ekvivalens fordul elő: „fej” (ÖR 138), „generális” (ÖR 48), a formáció más típusa (ÖR 51), monéma (ÖR 31). Kilenc nyelvből mutatható ki a „felsőbb” (ÖR 56; nincs meg az angolban), hétből a „magas” (ÖR 13; e csoportban hiányzik a szláv nyelvekből). Az „első” hat nyelvben jelenik meg (ÖR 21; mindegyik nyelvcsalád két-két képviselővel szerepel.) Az öt nyelvben élő „principális” kifejezetten újlatin jellegű: 12 ilyen realizáció mellett csupán egyetlen angol előfordulása van. Két további ekvivalens négy-nyelvben jelentkezik: „mester” (ÖR 7: fr., sp., sv., le; „nagyobb” ÖR 4: ez is újlatin jellegű: a sp., ol., rom. példa mellett egy angol is akad). A „legfelső” (ÖR 5) egy-egy előfordulással egy denotátumot öt nyelvben lexematizál: *supreme*: ol., rom., ang; *oberster* német; *vrhovni*: szb.-hv. Sajátos a három nyelvben meglévő „idősebb” (ÖR 40) megoszlása: 16 realizációjával a lengyelben az első, 16 realizációjával az oroszban a második helyet foglalja el, míg nyolc megjelenésével az angolban jóval szerényebb szerepet játszik. Két ekvivalens már csak két-két nyelvből mutatható ki: a maga nyolc (lengyel 5, szerb-horvát 3) realizációjával a *nad-* mindkettőben a hatodik helyen áll, a „magasabb” megterheltsége még kisebb: egy-egy svéd és német realizáció jelentkezik. A sort a csak egyetlen nyelvben található négy ekvivalens zárja: le. *naczelny* (6), szb.-hv. *veliki* (2), angol *lord* (1), sv. *högste* (1).

3.3.2. Magától értetődik, hogy ha egy kongruens ekvivalens több nyelvcsaládból is kimutatható, akkor nominatív értéke jóval magasabb mint azé, amely pusztán egyetlen nyelvben szolgál ugyanazon funkció betöltésére. Még egyszer figyelmeztetnem kell azonban arra, hogy most csak a SZ² csoportot elemezzük, hiszen az értékek csoportonként, következésképpen az egész

korpuszra nézve is változnak. A „fej” és a „felsőbb” ezen vizsgálat szempontjából is az első két helyen áll. Mindhárom nyelvcsaládban előfordulnak: a „fej” képviselője egyenletes (hat nyelvben csoportelső, négyben a második helyen áll), a „felsőbb” azonban szeszélyesen, az elsőtől a hatodik helyig jelentkezik, így itt az ŐR viszonylag magas száma (56) a döntő. Mindhárom nyelvcsaládban megvan a formáció más típusa (ŐR 51) a „generális” (ŐR. 48) és a monéma (ŐR 31), továbbá: „felsőbb” (9 nyelv), „első” (6 nyelv), „legfelső” (5 nyelv) és „mester” (4 nyelv).

Nyilvánvaló, hogy a „fej” (újlatin *chef* stb. ~ germán *Haupt* stb. ~ szláv *главный* stb.), a „legfelső” (ol. *comandante supremo* (? > rom. *comandant suprem*), ang. *commander supreme*, szb.-hv. *vrhovni komandant* 'főparancsnok') a „felsőbb” (fr. *fonctionnaire supérieur* (? > rom. *funcționar superior*), or. *высшее должностное лицо*, szb.-hv. *viši činovnik*, le. *wyższy urzędnik* 'főtisztviselő') és az „első” (ném. *erster Buchhalter*, sv. *förste bokhållare* 'főkönyvelő'; ol. *medico primario*, szb.-hv. *prvi lekar* 'főorvos'; rom. *primpretor* 'főszolgabíró', le. *pierwszy urzędnik* 'főtisztviselő') sok nyelvbeni járatossága nem valamilyen ősi indoeurópai genuin konvergencia megnyilvánulása; az ekvivalens nyelvenként/nyelvcsaládonként más-más lexémaként jelentkezhet. A denotátum nyelvi megformáltságában megnyilvánuló azonos motiváció az, ami közös és ami a korrelatív azonosságokra vezet: a minket érdeklő szemantikai funkció könnyen kifejezhető úgy, hogy a megnevezett személy a „fej”, „felsőbb” társadalmi rangja van, egyenesen ő a „legfelső”, az azonos munkát végzők között ő az „első”.

A „mester” négy nyelvben fordul elő és lexikailag mindegyikben azonos: fr. *maître d'hôtel*, sv. *hovmästare* 'főpincér'; sp. *maestro de cocina*, sv. *köksmästare*, le. *kuchmistrz* 'főszakács' — a lengyelben germán eredetű vagy tükörfordítás. Ezeknél a genuin konvergenciának a nyelvcsaládokat túllépő jelentkezése nem is zárható ki, de valószínű, hogy a motiváció is közös: a „mester” szémaszerkezetében megtalálható egy „valamihez kiválóan értő /,valamiben nagyon jártas” elem és ez már a latinban megadta a *magister* „fő” jelentéséhez vezető lőkést. A „generális” kölcsönzéssel került át az újlatinból a germán és a szláv nyelvekbe (vö. 3.4.).

Két nyelvcsaládban 5 ekvivalens fordul elő, feltehetően a motiváció azonosságából hármuknál korrelatív sorok is vannak. Nominatív-onomasziológiai értékük meghatározásában ez nem is lebecsülendő. Mindegyikre egy-egy példa: „idősebb”: or. *старший сотрудник*/le. *starszy pracownik* ~ ang. *senior contributor* 'főmunkatárs' (az „idősebb”-től a „fő”-ig nem hosszú az út; az eredeti motiváció ugyan elhalványult, de még az új jelentést is átszínezi kissé); „magas”: fr. *haut fonctionnaire*, sp. *alto funcionario*, ol. *alto funzionario*, rom. *înalt funcționar* ~ ném. *hoher Beamter*, ang. *high official* 'főtisztviselő' (az e szemantikai régi csoportban a betöltött szerepre a „magas” meglehetősen kihasznált, még fokozott alakjai is önálló ekvivalensként szerepelnek); „nagjobb”: ol. *maresciallo maggiore* ~ ang. *regimental sergeant major* 'főtörzsőrmester' (a motiváció társadalmi indítéka itt is világos). Valószínűleg kölcsönzés folytán jött létre a korrelatív azonosság a „principális” esetében; az egyetlen angol realizáció (*principal contributor* 'főmunkatárs') pontosan így lexematizálódik az újlatin nyelvekben is. A 'fő' jelentés, ha a mainál jóval korlátozottabb kapcsolhatási lehetőséggel is, nyomon követhető a latinig. Csak egyedi realizáció van a „legmagasabb” ekvivalenssel: sv. *högste befälhavare* 'főparancsnok'.

A) ÚJLATIN NYELVEK

Denotátum	Francia	Spanyol	Olasz	Román
1. főellenőr	<i>contrôleur général</i> [rendőr] DM	<i>inspector general</i> AI <i>inspector-jefe</i>	{ <i>controllore capo</i> } { <i>capo controllore</i> } Batt	<i>revizor general</i> <i>revizor-șef</i>
2. főeladó	<i>contr. principal</i> ELar <i>rapporteur principal</i>	<i>ponente</i> AI, Mol	<i>impiegato di concetto</i> Batt, Pal	<i>referent principal</i> RMSz
3. főfelügyelő	<i>inspecteur gén.</i> GL	<i>inspector general</i> AI	<i>ispettore gen.</i> Batt <i>soprintendente</i> DO, Garz	<i>inspector gen.</i> RMSz <i>inspector-șef</i> FC
4. főgépező	{ <i>chef mécanicien</i> GR, TLF} { <i>mécanicien en chef</i> }	<i>mecánico jefe</i>	<i>capo meccanico</i> Batt	<i>mecanic-șef</i> RMSz
5. főhadnagy	<i>lieutenant</i> GL, GR	<i>teniente</i> AI, Mol	<i>tenente</i> DO, Z	<i>locotenent major</i> DEX
6. főigazgató	<i>directeur général</i> GR	<i>director general</i> Cas, Mol	<i>direttore generale</i> Batt, DO	<i>director general</i> DEX
7. főintéző (bírtokon)	{ <i>administrateur</i> TLF} { <i>régisseur</i> GL, GR }	<i>administrador</i> Cas, Mol <i>superintendente</i> Mol, Vox	<i>amministratore</i> Batt, DO <i>soprintendente</i> Batt	{ <i>administrator</i> DEX} { <i>vechil</i> DEX }
8. főintéző (tisztviselő)	∅	∅	∅	∅
9. főjegyző	∅	∅	∅	<i>prim-notar</i> FC
10. főkalauz	∅	∅	∅	∅
11. főkapitány	<i>préfet de police</i> GL, GR	<i>jefe de policía</i>	<i>prefetto di polizia</i> DO	<i>prefect de poliție</i> DEX
12. főkertész	? <i>chef jardinier</i>	? <i>jardinero jefe</i>	? <i>capo giardiniere</i>	? <i>grădinar-șef</i>
13. főkonzul	<i>consul général</i> TLF	<i>cónsul general</i> AI, Cas	<i>console generale</i> Garz, Z	<i>consul gen.</i> RMSz.
14. főkönyvelő	{ <i>chef comptable</i> TLF { <i>ch. de comptabilité</i> DM, TLF }	{ <i>jefe contable</i> } { <i>contador jefe</i> }	<i>ragionere capo</i> DO	<i>contabil-șef</i> FC

15. főmegbízott	<i>haut commissaire</i> TLF	<i>{comisario general [encargado general AI, Tolh]}</i>	<i>alto commissario</i> Batt, Z	<i>representant general</i>
16. főmérnök	<i>ingénieur en chef</i> GR, TLF	<i>ingeniero-jefe</i> Gross	<i>ingegnere capo</i> Batt	<i>inginer-şef</i> FC
17. főmunkatárs	<i>collaborateur principal</i>	<i>colaborador principal</i>	<i>principale collaboratore primo collab. Batt, DO</i>	<i>colaborator principal</i>
18. főnővér	<i>infirmière en chef</i> GR	<i>?enfermera jefa</i>	<i>{capo infermiera} [infermiera capo]</i>	<i>infirmieră-şefă</i> FC
19. főorvos	<i>{médecin-chef TLF [médecin en chef]}</i>	<i>médico-jefe</i> Gross	<i>medico primario</i> Batt, Z <i>primario</i> DO, Z	<i>medic-şef</i>
20. főparancsnok	<i>{commandant en chef GR, TLF [général en chef]}</i>	<i>{comandante en jefe AI, Vox [general en jefe]}</i>	<i>comandante in capo</i> Batt, Garz	<i>general-şef</i>
21. főpincér	<i>maitre d'hôtel</i> GL, GR	<i>maitre</i> Mol	<i>comandante supremo</i> Batt, Garz	<i>comandant suprem</i> DEX
	<i>chef d'office</i> DM	<i>jefe de comedor</i> Mol, Gross	<i>primo cameriere</i> Batt	<i>ospătar-şef</i>
22. főrendező	∅	∅	<i>capo cameriere</i> Batt	<i>regizor principal</i>
23. főszakács	<i>{chef de cuisine chef cuisinier [cuisinier en ch. GR, TLF] chef GR, TLF}</i>	<i>cocinero mayor</i> Cas, Mol <i>maestro de cocina</i> Mol, Vox	<i>capocuoco</i> Batt, DO	<i>bucătar-şef</i> RMSz
24. főszerkesztő	<i>rédacteur en chef</i> GR, TLF	<i>redactor-jefe</i> Gross	<i>{redattore capo [capo redattore Batt, DO]}</i>	<i>redactor-şef</i> DLR
25. főszolgabíró	∅	∅	∅	<i>primpretor</i> FC
26. főszülésznő	<i>sage femme en chef</i>	<i>matrona-jefa</i>	<i>capo ostetrica</i>	<i>moaşă-şefă</i>

Denotátum	Francia	Spanyol	Olasz	Román
27. főtanácsos	<i>conseiller général</i> TLF <i>conseiller supérieur</i> GL, TLF	<i>consejero superior</i> Tolh <i>consejero principal</i>	<i>primo consigliere</i>	<i>consilier principal</i>
28. főtiszt	<i>officier supérieur</i> GL, GR	<i>oficial superior</i> Tolh	<i>ufficiale superiore</i> DO, Z	<i>ofiter superior</i> DEX
29. főtisztelendő	<i>révérendissime</i> GL, GR	<i>reverendísimo</i> Mol, Vox	<i>revendissimo</i> DO	<i>prea sfinția sa</i>
30. főtisztviselő	<i>haut fonctionnaire</i> GL, TLF <i>fonctionnaire supérieur</i> GL	<i>alto funcionario</i> Gross <i>magistrado</i> Mol, Vox	<i>alto funzionario</i> Batt, Z <i>magistrato</i>	<i>înalt funcționar</i> CADE <i>funcționar superior</i> RMSz
31. főtitkár	<i>secrétaire général</i> GL, GR	<i>secretario general</i> Vox	<i>secretario generale</i> DO, Garz	<i>secretar general</i> DEX
32. főtörzsőrmester	<i>adjudant-chef</i> GR, TLF	<i>brigada</i> Mol	<i>maresciallo</i> Batt, DO <i>maresciallo maggiore</i> Batt, DO	<i>plutonier-adjutant</i> DEX
33. főügyész	<i>procureur général</i> GL, GR	<i>procurador general</i> Gross	<i>procuratore generale</i> DO, Z	<i>procuror general</i> RMSz <i>procuror-șef</i>
34. fővadász	<i>chasseur en chef</i>	<i>jefe de caza</i>	<i>cacciatore capo</i>	<i>vânător-șef</i>
35. főpolgármester	ø	ø	ø	ø
36. tud. főmunkatárs	<i>maître de recherche</i> GR <i>attaché de recherche</i> TLF	<i>investigador-jefe</i>	<i>principale collaboratore</i>	<i>cercetător principal</i> DLR

B) GERMÁN NYELVEK

Denotátum	Német	Svéd	Angol
1. főellenőr	{Oberrevisor } {Oberkontrolleur } Hauptrevisor	{överrevisor } {överkontrollör } SAOL, NO	controller-general
2. főelőd	erster Referent/Sachbear- beiter DGS, Meyers Hauptreferent DGS	förste byråsekreterare SEF	chief official OED, WID {principal/rapporteur} OED
3. főfelügyelő	{Oberinspektor } {Oberaufseher DGS, W }	överinspektor SAOL, NO, ISO	{general supervisor } HG {inspector-general } OED {supervisor } {superintendent } OED, WID, HG chief inspector OED, HF senior inspector
4. főgépész	erster Mechaniker LED Obermaschinist DGS	förste maskinist SAOB övermaskinist SAOL, NO	chief mechanic
5. főhadnagy	Oberleutnant DGS	löjtnant SAOL	lieutenant OED
6. főigazgató	Generaldirektor DGS, W Hauptdirektor DGS, W	generaldirektör SAOB, ISO överdirektör SAOB, ISO	{director-general OED, WID } {general manager LED }
7. főintéző (birtokon)	Gutsverwalter W	godsförvaltare SAOB, ISO	estate agent CO {steward/bailiff} OED, WID
8. főintéző (tisztviselő)	Oberinspektor DGS, W	överinspektor SAOL, NO	cf. 3. főfelügyelő
9. főjegyző	Obernotar [HUNG !!]	ø	ø
10. főkalauz	Oberschaffner	överkonduktör SAOL, ISO	chief guard
11. főkapitány	Polizeipräsident DGS, W	polismästare SAOB, ISO polischef SAOB, NO	{chief of police } {chief constable } {chief police commis- sionar OED, WID }
12. főkertész	Obergärtner	överträdgårdmästare SEF	head gardener

Denotátum	Német	Svéd	Angol
13. főkonzul	<i>Generalkonsul</i> DGS, W	<i>generalkonsul</i> SAOB, ISO, NO	<i>consul general</i> OED, WID, HG
14. főkönyvelő	<i>erster Buchhalter</i> BrE <i>Hauptbuchhalter</i> DGS, ÖkLex	<i>förste bokhällare</i> SAOB	<i>chief accountant</i> OED, WID
15. főmegbízott	<i>Generalbevollmächtigter</i> DGS, W <i>Oberkomissar</i> BrE	<i>överkommisarie</i> SAOL, ISO, NO	<i>plenipotentiary</i> LED <i>chief commissioner</i> OED, WID <i>high commissioner</i> OED, WID
16. főmérnök	{ <i>Hochkomissar</i> } BrE { <i>hoher Komissar</i> } BrE, DGS	<i>chefingenjör</i> ISO, SAOB	{ <i>chief engineer</i> HF, LED <i>engineer in chief</i> HG, LED }
17. főmunkatárs	<i>Chefingenieur</i> DGS, W <i>Hauptingenieur</i> DGS <i>Oberingenieur</i> DGS, W	<i>överingenjör</i> SAOL, NO	{ <i>ledarskräbent</i> SAOL, SEF, NO <i>ledorförfattare</i> SAOB, NO <i>principal contributor</i> OED <i>senior contributor</i>
18. főnövér	<i>kb. führender Journalist</i>		
18. főnövér	<i>Oberschwester</i> DGS, W	<i>översköterska</i> SAOL, NO	<i>matron</i> OED, WID <i>chief nurse</i>
19. főorvos	<i>Oberarzt</i> ¹ DGS, W <i>Chefarzt</i> ² DGS, W <i>Primarius</i> [osztrák] <i>Primararzt</i> [osztrák]	<i>överläkare</i> SAOL, NO <i>chefsälkare</i> [kat is] ISO, NO	{ <i>senior consultant</i> } LED { <i>senior surgeon</i> } HF
20. főparancsnok	{ <i>Oberbefehlshaber</i> } DGS, W { <i>oberster B. W</i> }	<i>överbefälhavare</i> SAOL, NO <i>högste befälhavare</i> SAOB, ISO, NO	<i>commander supreme</i> OED, HF <i>commander in chief</i> OED, WID, HG
21. főpincér	<i>Oberkellner</i> DGS, W	<i>hovmästare</i> SAOB, NO	<i>headwaiter</i> HF, HG, WID
22. főrendező	<i>Oberregisseur</i> DGS	<i>förste regissör</i> SAOB	∅
23. főszakács	<i>Chefkoch</i> DGS <i>erster Koch</i> DGS	<i>kökschef</i> SAOB <i>köksmästare</i> SAOB <i>överkock</i> NO	<i>head cook</i> OED, HF <i>chef</i> OED, WID

¹ a főorvos (*Chefarzt*) első asszisztense² a főorvos (*Oberarzt*) beosztottja is

Denotátum	Német	Svéd	Angol
24. főszerkesztő	<i>Chefredakteur</i> DGS, W <i>Hauptschrifileiter</i> DGS, W	<i>chefredaktör</i> SAOB, ISO <i>huvudredaktör</i> SAOB, ISO, NO	<i>editor in chief</i> WID
25. főszolgabíró	<i>Oberstuhlrichter</i> [HUNG!!]		cca <i>High Sheriff</i> Longman
26. főszülésznő	? <i>Chefhebamme</i>	<i>överbarnmorska</i> SEF, SAOL	<i>chief midwife</i>
27. főtanácsos	<i>Oberrat</i>	ø	ø
28. főtiszt	<i>Stabsoffizier</i> DGS, W	<i>regementsofficer</i> SAOB, ISO, NO	<i>field officer</i> OED, WID
29. főtisztelendő	<i>Hochwürden</i> DGS, W	<i>högvördighet</i> SAOB, ISO	<i>reverend</i> HG, LED
30. főtisztviselő	<i>hoher Beamter</i> DGS, W <i>höherer Beamter</i> DGS, W	<i>högre tjänsteman</i> ISO, NO <i>cheftjänsteman</i> ISO, SAOB	<i>high official</i> OED, Bromh { <i>chief official</i> OED, Bromh, HG, LED } { <i>chief clerk</i> HF } <i>head clerk</i> HF { <i>senior officer</i> Bromh } { <i>senior civil servant</i> }
31. főtitkár	<i>Generalsekretär</i> DGS, BrE <i>Chefsekretär</i> W	<i>generalsekreterare</i> SAOB, ISO <i>chefsekreterare</i> SAOB, ISO, NO	<i>secretary-general</i> OED, HF, LED
32. főtorzsőrmester	{ <i>Oberstabsfeldwebel</i> [BRD] BrE, W } { <i>Oberstabswachmeister</i> [A] Meyers } { <i>Stabsfeldwebel</i> [DDR] Meyers } { <i>Adjutant-Unteroffizier</i> [CH] Meyers }	<i>stabsunderofficer</i> NO	<i>sergeant-major</i> OED, WID
33. főügyész	<i>Oberstaatsanwalt</i> DGS, W <i>erster Staatsanwalt</i> W	<i>överåklagare</i> NO	<i>senior public prosecutor</i> LED <i>chief public prosecutor</i> HG
34. fővadász	<i>Oberjäger</i> H, LED	<i>överjägmästare</i> SAOL <i>förste jaktvårdare</i> SEF	<i>senior hunting official</i> HG <i>chief hunter</i> LED
35. főpolgármester	<i>Oberbürgermeister</i> DGS, W	<i>överbotgmästare</i> SAOL <i>förste borgmäst.</i> TSO	<i>Lord Mayor</i> OED, WID
36. tud. főmunkatárs	<i>Forschungs(gruppen)-leiter</i>	<i>forskningschef</i> SAOL { <i>forskardocent</i> SAOB, ISO } { <i>forskningsledare</i> SEF }	<i>senior research fellow/worker</i>

C) SZLÁV NYELVEK

Denotátum	Orosz	Szb.-hv.	Lengyel
1. főellenőr	главный контролер старший контролер	glavni kontrolor	starszy kontr. VSz nadkontroler VSz
2. főelőadó	главный референт старший референт	viši referent	starszy referent
3. főfelügyelő	главный инспектор старший инспектор ШРС	glavni inspektor viši inspektor	starszy inspektor VSz {nadinspektor VSz} {nadzorca PI}
4. főgépező	главный механик старший механик ШРС	glavni mehanikar	główny mechanik
5. főhadnagy	старший лейтенант СРЯ, СЛ, БНРС	poručnik RSHKJ, Dean	porucznik Dor, PI
6. főigazgató	начальник главного управления генеральный директор БНРС, ШРС	generalni direktor RSHKJ, RiKr	naczelný dyrektor Dor, PI
7. főintéző (birtokon)	управляющий именем СРЯ, СЛ, БНРС	upravitelj imanja RSHKJ	rzędca/zarządca Dor, VSz
8. főintéző (tisztviselő)	главный управитель старший управитель	glavni upravitelj	główny administrator
9. főjegyző		veliki beležnik	sekretarz gminny
10. főkalauz	старший кондуктор ШРС, Г главный кондуктор СЛ	glavni konduker	starszy konduktor VSz nadkonduktor Dor
11. főkapitány	начальник городской милиции/полиции	nacelnik uprave milicije šef milicije	naczelnik/komendant milicji/policji
12. főkertész	главный садовник С Син старший садовник С Син	glavni vrtlar	główny ogrodnik
13. főkonzul	генеральный консул СРЯ, СЛ	generalni konzul RSHKJ, RiKr	konsul generalny Dor, PI
14. főkönyvelő	главный бухгалтер СЛ, Щ	glavni knjigovođa Rist	główny księgowy PI starszy księgowy PI

Denotátum	Orosz	Szb.-hv.	Lengyel
15. főmegbízott	главноуполномоченный СЛ уполномоч. представитель СЛ, БНРС	{ glavni ovinnotočbenik } RSHKJ { glavni poverenik }	główny pełnomocnik plenipotent pełnomocnik generalny
16. főmérnök	главный инженер СРЯ, Г	glavni inženjer	nađinžynier Vsz starszy inż. Vsz naczelný inż. Dor., PI
17. főmunkatárs	старший сотрудник	glavni saradnik RSHKJ viši saradnik	starszy pracownik
18. főnővér	старшая медицинская сестра СРЯ, СЛ	glavna sestra	starsza siostra PI
19. főorvos	главный врач СРЯ, СЛ старший врач (кал)	glavni lekar/lečnik RSHKJ primarijus RSHKJ, Dean prvi lekar RSHKJ	prymariusz Dor, PI starszy lekarz PI naczelný lekarz Dor, PI
20. főparancsnok	главнокомандующий СРЯ, СЛ	glavni zapovednik Rist { vrhovni komandant/ } { zapovednik RiKr }	głównodowodzący naczelný wódz Dor, VSz
21. főpincér	главный официант СРЯ, СЛ старший официант БНРС, ЩРС метрдомель СРЯ, СЛ	glavni konobar RiKr naikonobar RSHKJ, Dean	starszy kelner PI
22. főrendező	главный режиссер БНРС		główny reżyser
23. főszakács	шеф-повар СРЯ, СЛ	šef kuhinje glavni kuvar RiKr	szef kuchni kuchmistrz Dor, LS starszy kucharz LS
24. főszerkesztő	главный редактор СРЯ, Щ, БНРС	glavni urednik RSHKJ	naczelný redaktor
25. főszolgabíró	уездный начальник	weski načelnik	starosta Dor, VSz
26. főszülész	главная акушерка	glavna babica	starsza położna
27. főtanácsos	советчик первого ранга старший советник	viši savetnik	starszy radca
28. főtiszt	старший офицер СРЯ, Щ, БНРС	viši oficir RSHKJ, RiKr	starszy oficer oficer sztabowy Dor

Denotátum	Orosz	Szb.-hv.	Lengyel
29. főosztályvezető	<i>Ваше Преподобие</i> СРЯ, Щ, БНРС	<i>prečasni</i> RSHKJ <i>velečasni</i> RSHKJ, Dean	<i>Wasza Przewielebnosc</i> Dor, PI
30. főosztályvezető	<i>высшее должностное</i> <i>лицо</i> СЛ, БСЭ	<i>viši činovnik</i> RiKr	<i>wyższy urzędnik</i> Dor
31. főtitkár	<i>генеральный секретарь</i> СЛ, СРЯ, БНРС	<i>generalni sekretar</i> <i>glavni tajnik</i>	<i>sekretarz generalny</i> PI <i>pierwszy urzędnik</i> Dor
32. főosztály- főmester	{ <i>гластаршина</i> <i>главный старшина</i> }	<i>stariji vodnik</i> <i>prve klase</i>	<i>starszy sierżant sztabowy</i> <i>starszy prokurator</i> PI
33. főügyész	<i>старший прокурор</i> БСЭ, БНРС <i>главный прокурор</i> БНРС	<i>državni nadodvjetnik</i> RSHKJ, Rist	
34. fővadász	<i>старший егерь</i> БНРС	{ <i>nadlugar</i> } { <i>nadlovac</i> } <i>prvi lovac</i> RiKr <i>glavni lovac</i> RiKr	{ <i>łowczy wojewódzki</i> <i>pierwszy łowczy</i> PI
35. főpolgármester	<i>обер-бургомистр</i> БНРС	∅	{ <i>nadburmistrz</i> PI, VSz
36. tud. fő- munkatárs	<i>старший научный</i> <i>сотрудник</i> СЛ, БСЭ	<i>viši naučni saradnik</i>	<i>samodzielny pracownik</i> <i>nauki</i>

Összesítés a 10 nyelvre ekvivalensek szerint

Denotátum	Ekvivalens	fr.	sp.	ol.	rom.	ang.	ném.	sv.	or.	szb.-hv.	le.
1. főellenőr	generális „fej” „felsőbb” „idősebb” <i>nad-</i> principális „első”	+	+ + ¹	+ ¹	+ + ¹	+	+ +	+ +	+ +	+	+ +

¹ chef/chief

Denotátum	Ekvivalens	fr.	sp.	ol.	rom.	ang.	ném.	sv.	or.	szb.-hv.	le.
2. főelődó	principális	+			+						
	monéma		+			+					
	„első”							+			
	„fej”						+	+			
	MÁS						+	+	+		
3. főfelügyelő	„idősebb”				+				+		+
	„felsőbb”									+	
	generális	+	+	+	+	+					
	„fej”						+		+	+	
	„felsőbb”							+			
4. főgépező	MÁS				+						+
	„idősebb”						+		+		+
	<i>nad-</i>										+
	„fej”	+	+	+	+	+			+	+	+
	„első”							+			
5. főhadnagy	„felsőbb”							+			
	„idősebb”								+		
	monéma	+	+	+		+				+	+
	„nagyobb”				+						
	„felsőbb”							+			
6. főigazgató	„idősebb”								+		
	generális	+	+	+	+	+	+	+		+	
	„fej”										
	„felsőbb”							+			
	MÁS								+		
7. főintéző (birtokon)	<i>naczelny</i>										+
	monéma	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	MÁS										+
	„fej”						+				
	„felsőbb”							+			
8. főintéző (tisztviselő)	generális										
	MÁS										
	„idősebb”								+		
	„fej”						+		+	+	+
	„felsőbb”							+			
9. főjegyző	MÁS										+
	„első”										
	„felsőbb”										
	„nagy”				+			+			
	„felsőbb”									+	
10. főkalauz	„idősebb”										+
	„fej”								+	+	+
	<i>nad-</i>										+
	<i>naczelny</i>										+
	MÁS										+
11. főkapitány	„fej”	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	„mester”										+
	„első”										+
12. főkertész	„fej”	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	„felsőbb”										+
	„idősebb”										+

1 *chef*2 *chief*3 *šef*

Denotátum	Ekvivalens	fr.	sp.	ol.	rom.	ang.	ném.	sv.	or.	szb.-hv.	le.
13. főkonzul	generális	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
14. főkönyvelő	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ²	+		+	+	+
	„első”						+	+			
	„idősebb”										+
15. főmegbízott	generális		+		+		+				+
	„fej”					+ ²	+		+	+	+
	„magas”	+		+		+	+				
	„felsőbb”							+			
	MÁS monóma								+		+
16. főmérnök	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ²	+ ^{1,4}	+	+	+	
	„felsőbb”						+	+			+
	„idősebb”										+
	<i>nad-naczelny</i>										+
17. főmunkatárs	principális	+	+	+	+	+					+
	„idősebb”					+			+		
	„első”			+							
	MÁS „fej”					+	+	+			+
	„felsőbb”									+	+
18. főnövér	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ²				+	
	„felsőbb”						+	+			
	„idősebb”								+		+
	monóma					+					
19. főorvos	„fej”	+ ¹	+ ¹		+ ¹		+ ¹	+ ¹	+	+	
	„felső”						+	+			
	monóma			+			+			+	+
	„első”			+						+	
	„idősebb”					+			+		+
	MÁS <i>naczelny</i>						+				+
20. főparancsnok	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ²			+	+	+
	„legfelső”			+	+	+	+			+	
	„felsőbb”						+	+		+	
	„legmagasabb” <i>naczelny</i>							+			+
21. főpincér	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+			+	+	
	„mester”	+						+			
	monóma		+						+		
	„első”			+							
	„felsőbb” <i>nad- idősebb</i>						+			+	+
22. főrendező	„fej”								+		+
	principális				+						+
	„felsőbb”						+				+
	„első”							+			

¹ *chef*² *chief*⁴ *Haupt + chef*

Denotátum	Ekvivalens	fr.	sp.	ol.	rom.	ang.	ném.	sv.	or.	szb.-hv.	le.
23. főszakács	„fej”	+ ¹		+ ¹	+ ¹	+	+ ¹	+ ¹	+ ⁵	+ ^{5,6}	+ ⁵
	monéma	+				+					
	„mester”		+					+			+
	„nagyobb”		+								+
	„idősebb”										+
24. főszerkesztő	„felsőbb”							+			
	„első”							+			
25. főszolgabíró	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ⁴	+ ⁴	+	+	+
	<i>naczelny</i>										
26. főszülésznő	„első”				+		+				
	„felsőbb”						+				
	„magas”								+	+	
	MÁS										
27. főszülésznő	monéma										+
	„fej”	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹	+ ¹		+	+	
	„felsőbb”							+			+
28. főtanácsos	„idősebb”										+
	principális		+		+						
	generális	+									
	„első”		+	+							
29. főtitisztelendő	„felsőbb”		+				+			+	
	MÁS								+		
	„idősebb”										+
	MÁS										
30. főtitisztelendő	„magas”		+	+	+		+	+			
	MÁS										
	„nagy”									+	
31. főtitkár	„felsőbb”		+	+	+		+	+			
	MÁS										
	„idősebb”										
	„magasabb”										
	„első”										+
32. főtörzsőrmester	generális	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	„fej”						+ ²	+ ²			
33. főszolgabíró	monéma		+	+							
	MÁS										
	„fej”	+ ²									
	„nagyobb”			+							
34. főszolgabíró	„felsőbb”					+					
	„idősebb”						+				

1 *chief + head*2 *chef*4 *Haupt-/huvud- + chef*5 *wieß, šef, szef*6 *šef + glavni*

Denotátum	Ekvivalens	fr.	sp.	ol.	rom.	ang.	ném.	sv.	or.	szb.-hv.	le.
33. főügyész	generális	+	+	+	+						
	„fej”				+ ²	+ ³			+		
	„felső”						+	+			
	„első”						+				
34. fővadász	„idősebb”					+			+		+
	nad-									+	
	„fej”	+ ²	+ ²	+ ²	+ ²	+ ³					
	„felsőbb”						+	+		+	
	„első”							+		+	+
35. főpolgármester	„idősebb”					+			+		
	nad-									+	
	MÁS										+
	„felsőbb”						+	+			
36. tud. főmunkatárs	„első”							+			
	lord					+					
	nad-								+		
	MÁS										+
36. tud. főmunkatárs	MÁS	+					+	+			+
	principális			+	+						
	„idősebb”					+			+		
	„mester”	+									
36. tud. főmunkatárs	„fej”		+ ²								
	„felsőbb”									+	

²chef³chief

3.1 A táblázatot l. a 25. lapon

[A 11. lap folytatása] Egyetlen nyelvben (le. *naczelny*, szb.-hv. *veliki*, ang. *lord*, sv. *högst*) járatos négy ekvivalens. A *nad-* öt denotátumot lexe-matizál a lengyelben, hármát a szerb-horvátban. Motivációról itt nemigen lehet beszélni, mert valószínűleg areális hatásra jött létre (vö. 3.3.4.4.). Szándékosan maradt a sorozat végére a 13 német/svéd korrelatív azonos-ságot adó *ober/över*. Ez szemléletesen mutatja, hogy az értékelés során mindig a megfelelő szempontokra kell ügyelni. Ha nem is az ekvivalens, maga a lexé-ma a negyedik helyre szorul – csak két nyelvben fordul elő! – viszont ezek-ben a maga 21, ill. 17 realizációjával a „fej”-et is megelőzve az első helyet foglalja el. Az *ober/över* „fő” jelentése őrizi azt a motivációt, amely a magasabb beosztásra utal, ez annál is világosabb, mivel maga a lexéma eredetileg középokban áll.

3.3.3. A megnevezés kérdéskörének tárgyalása során nem maradhat figyelmen kívül az egy-egy ekvivalenssel realizált denotátumok száma sem. Sajátos módon az a látszat támadhat, hogy a hosszabb sorok és a realizált denotátumok száma között ellentmondás van, mivel az előbbiek kiterjedtebb volta a denotátumok számának csökkenésével jár. A valóságban azonban nem ez a helyzet: ha tekintélyes számú tagból álló sorban realizálódik, már egyetlen denotátum is arra hívja fel a figyelmet, hogy az érintett ekvivalens a világ nyelvi tagolásában, ennek logikai elemzésében komolyabb szerepet tölthetett be, és ugyanerről tanúskodik, ha egyetlen ekvivalenssel számos denotátum

3.1. A korpusznak az elemzések alapján szolgáló mutatóit az alábbi táblázat adja:

Ekviv.	Denot.	Nyctal.	fr.	sp.	ol.	rom.	ang.	ném.	sv.	or.	szb.-lv.	le.	Össz.
„fej”	27	3	13	14	12	15	4+16*	6+6*	1+6*	17+1**	17+2**	7+1**	138
„felsőbb”	28	3	3	2	2	2		21	17	1	7	1	56
más típus	19	3	2	1	4	3	6	8	6	8	6	7	51
generális	9	3	7	7	5	7	6	4	3	3	3	3	48
„idősebb”	22	2					8			16		16	40
monéma	13	3	4	6	6	1	5	1	1	1	2	4	31
„első”	15	3			4	2		5	6		2	2	21
principális	6	2	3	2	2	5	1						13
„magas”	4	2	2	1	2	1	3	3	1				13
nad-	8	1									3	5	8
„mester”	4	3	2	1					3			1	7
naczelny ^o	6	1										6	6
„legfelső”	1	3			1	1	1	1			1		5
„nagyobb”	3	2		1	1	1	1						4
„magasabb”	2	1						1	1				2
„nagy” ¹⁰	2	1									2		2
„legmagasabb” ¹⁰	1	1							1				1
lord ^o	1	1					1						1
18 ekviv. 36 denot.			36	35	39	38	52	56	46	47	45	53	447

* *Haupt-/huvud-/head + chef*

** *glavni + šef*

^o csak egy nyelvben

nyer kifejezést. A SZ² csoportban az első helyen álló „fej” a 36 közül 27 denotátum kifejezésére szolgál, és közöttük 4 kilences, 3 nyolcas, 2 hetes és 2 hatos található. A csoportra eléggé jellemző „generális” még ennél is telítettebb: a 9 vele realizált denotátum közül 2 tizes, 1 nyolcas, 2 ötös és 3 négyes, az egyedi realizációk száma pedig mindössze 2. Egyben érdekes megfigyelni, hogy néhány ekvivalens a lexematizált denotátumok számát illetően kitüntett: a 27 „fej” és a 9 „generális” mellett szerepel 28 „felső”, 22 „idősebb” és 15 „első”; mindegyiküknek az eredeti jelentése meglehetősen konkrét, ugyanakkor a valamely sorban betöltött fontosabb helyet is jelölik.

3.3.4. A megnevezés szempontjából sem közömbös, a tárgyalt nyelvek tipológiai viszonyai szempontjából pedig nagyon is lényeges, hogy az egyes ekvivalensekkel hány és milyen fokozatú (tizes, kilences, nyolcas stb.) sorok alakultak ki. Ezeknek különböző típusairól (pl. genuin konvergencia, eltérő szerkesztésmód, areális jelenségek stb.) számbavételük után lesz szó.

Tizes sor mindössze kettő van és ezek a „generális” megjelenései (13., 31.*). Kilences sort alkot négy denotátum a „fej” ekvivalenssel (14., 16., 23., 24.; a hiányzó nyelv esetenként más), és egy alkalommal a „generális” (6.) is így jelenik meg. Nyolcas és hetes sorokat csak a „fej” ismer (4., 12., 20., illetve 21., 26.). A hatos sorok az elsők, ahol a „fej” mellett (18., 19.) már más ekvivalens is megjelenik: „magas” (30.; négy újlatin és két germán nyelvben). Ötös sort találunk öt ekvivalenssel: a „fej” (1.: 3 újlatin + 2 germán; 34.: 4 újlatin + angol), a „generális” (3.: 4 újlatin + angol) és a „felsőbb” (28.: 4 újlatin + szerb-horvát, 30.: fr., rom., or., szb.-hv. le.) után van „principális” (17.: 4 újlatin + angol) és „legfelső” (20.: ol., rom., ang., ném., szb.-hv.) is. Négy ekvivalens összesen kilenc négyes sort ad: „fej” (3.: rom., ang., or., szb.-hv.; 8.: angol és 3 szláv; 11.: sp., ang., sv., szb.-hv.; 15.: angol + 3 szláv); „generális” (1.: fr., sp., rom., ang.; 15.: sp., rom., ném., le.; 33.: fr., sp., ol., rom.); „felsőbb” (27.: fr., sp., ném., szb.-hv.); „magas” (15.: fr., ol., ang., ném.). Tovább bővül a korrelatív sorokat alkotó ekvivalensek köre, ha a hármas sorokat vesszük szemügyre: „fej” (2.: ang., ném., or.; 10.: ang., or., szb.-hv.; 31.: ném., sv., szb.-hv.); „idősebb” (3., 17., 19., 33.: ang., or., le.); „mester” (23.: sp., sv., le.). Ugráasserűen megnő a kettős sorok száma: 40 ilyen van és ennek több mint a felét a 13 német/svéd „felsőbb” és a 9 orosz/lengyel „idősebb” adja. Jelentkeznek még „fej” (10., 22., 32., 33.), „első” (2., 4., 14., 19.), „principális” (2., 27., 36.), „magas” (29.), „mester” (21.), „nagyobb” (32.).

A fenti felsorolás figyelmes olvasója nyilván észrevette azt a tarkaságot és változékonyságot, amellyel az egyes sorokban az azonos ekvivalens különböző nyelvekben realizálódik. E kérdésről még lesz szó, de már most aláhúzzuk, hogy ez a „fő” szemantikai rendszerének egyik jellemzője: az adott struktúrából folyó lehetőségek közötti választás. Talán nem elsietett az a következtetés sem, hogy ez a szemantikai mikrostruktúrára általában is jellemző; e téren a pontosítás, a részletek tisztázása még a nyelvtudományra váró hatalmas feladat.

Már említést nyert, hogy az ekvivalens eredeti nominációs funkcióját, a megnevezés szemantikai értékét annál magasabbra becsülhetjük, minél több nyelvesaládból és nyelvből mutatható ez ki. Evvel párhuzamos a korrela-

* A továbbiakban az aláhúzott számok mindig a megfelelő denotátumot jelölik. A monémára és a formáció más típusára nem térek ki.

tív azonosságokat alkotó sorok hosszúságának, a benne helyet foglaló tagok számának a növekedése. E szempontra most vissza kell térni, hogy az ekvivalenseket így is megvizsgáljuk. Még ha ez az ŐR. számából is folyik, mindenképpen releváns, hogy a legtöbb és leghosszabb sor a „fej” és „generális” ekvivalensekkel jelentkezik. A „fej” esetében ez tipológiailag a nyelvcsaládon túlnyúló, a megnevezés motiváltságából fakadó korrelatív azonosság, a „generális” azonban jellegzetesen újlatin típusú megnevezés és kölcsönzés útján terjedt tovább.

A „fej” és a „generális” sok tagból álló sorai után elsőnek a „magas” hatosa jelenik meg; a „magas” a SZ² csoportban a szláv nyelvekből nem mutatható ki. Az azonos társadalmi motivációról már volt szó, erre mutat az is, hogy a „felsőbb” ötös (28.: 4 újlatin + szb.-hv.; 30.: 2 újlatin + 3 szláv) és hármas (27.: fr., sp., szb.-hv.) sorokat is alkot, megtaláljuk továbbá a „magas”-t is egy négyes (15.: fr., ol., ang., ném.) és egy kettős (29.: ném., sv.) sorban. Nem kevésbé jelentős a „legfelső” öt nyelvben való megjelenése, mégpedig mindhárom nyelvcsaládból (20.: ol., rom., ang., ném. szb.-hv.). Igaz ugyan, hogy ez az ekvivalens csak egy denotátumot lexematizál, de jelöltje nem egyszerűen magasabb beosztású, hanem a társadalmi ranglétra csúcsán áll ('főparancsnok'!). Talán nem egyszerű véletlen, hogy a hozzá nagyon közel álló 'legmagasabb' csak unikális realizációként jelentkezik (20.: sv.) és azonos denotátumot fejez ki.

A megnevezés alapjául szolgáló attributum és az így kialakított denotátum azonosságát mutatja az „idősebb”: négy hármas (3., 17., 19., 33.: ang., or., le.) és három kettős (8., 34., 36.: ang., or.) sor és a „mester”: egy kettős (21.: fr., sv.) és egy hármas (23.: sp., sv., le.) sor, de az utóbbiban a lengyel nem genuin megnevezés, hanem germán hatás. Ugyanilyen természetű a 'főtörzs-őrmesternek (32.) a „nagy” ekvivalenssel való lexematizálása az olaszban és angolban, továbbá a 'főorvos' (19.) egyik deszignációja: „első” az olaszban és a szerb-horvátban. Mindezek nyelvcsaládonként egymástól nyilván függetlenek, (a 19. esetében az összefüggés nem zárható ki teljességgel), a denotátum elkülönítéséhez szükséges releváns jegy megragadása a közös. Van még néhány ekvivalens ahol kialakultak még korrelatív azonosságok, ezeknél azonban tipológiailag az egyetlen nyelvcsaládban való realizálódás a jellemzőbb. Ilyen a „felsőbb” (13 német/svéd párhuzamos lexikai egység) és a „principális” (a három kettős sor — 2., 27., 36. — jellegzetesen újlatin és ilyen az ötös (17.) is, ahol a négy újlatin nyelv mellett kölcsönzött elemként az angolban tűnik fel.). Tulajdonképpen ez a jellemző a már fentebb említett „idősebb” (9 orosz/lengyel kettős sor) és az „első” (3 német/svéd sor: 2., 4., 14.) esetében is. A „generális”, „principális” „idősebb” és „első” példái egyébként szépen igazolják, hogy a korrelatív sorok két fajtája között sem célszerű áthághatatlan határokat vonni.

3.3.4.1. Sok esetben a korrelatív sor tagjai mintha egymás másolatai volnának: 28.: fr. *officier supérieur*, sp. *oficial superior*, ol. *ufficiale superiore*, rom. *ofiter superior*; 30.: *haut fonctionnaire*, sp. *alto funcionario*, ol. *alto funzionario*, rom. *inalt funcționar*; 17.: fr. *collaborateur principal*, sp. *colaborador principal*, ol. *principale collaboratore*, rom. *colaborator principal*; 19.: fr. *médecin-chef*, sp. *médico-jefe*, rom. *medic-șef*; 3.: fr. *inspecteur général*, sp. *inspector general*, ol. *ispettore generale*, rom. *inspector general* („generális”-sal még: 6., 13., 31., 33.); 1.: ném. *Oberrevisor* ~ sv. *överrevisor*, 4.: ném. *Obermaschinist* ~ sv.

övermaskinist („felső”-vel még: 3., 8., 16., 20., 35.); 15.: ném. *hoher Kommissar* ~ ang. *high commissioner*; 14.: ném. *erster Buchhalter* ~ sv. *förste bokhållare*; 4.: or. *главный механик*, szb.-hv. *glavni mečanikar*, le. *glówny mechanik* („fej”-jel még: 18.; orosz és szerb-horvát: 1., 3., 8., 16.; orosz és lengyel: 22.); 2.: or. *старший референт*, le. *starszy referent* („idősebb”-bel még: 3., 10., 18., 21., 27., 33.). A fenti esetekben nem lehet kizárni annak a lehetőségét, hogy az azonos nyelvcsaládon belül egyes esetekben kölcsönzés történt, de erre nincs formális bizonyító adat, az első előfordulások dokumentációja pedig még messze van attól, hogy erre támaszkodhatnánk. A *genuin konvergencia* jelenléte bizonyítottnak tekinthető, mivel egyes esetleges kölcsönzések beigazolódása esetén is (a „generális”-ról még szó lesz) a felsorolt korrelatív sorok többségét ez hozta létre.

3.3.4.2. A *genuin konvergencia* szinte biztos bizonyító jege az *eltérő szerkesztésmód*: az a tény, hogy a realizált lexikai egységben az ekvivalens azonos, a vele jelzett főnév azonban más lexéma, erősen amellett szól, hogy a megnevezés az egyes nyelvekben önállóan, egymástól függetlenül történt. Példáink: 1.: sp. *inspector-jefe*, ol. *capo controllore*, rom. *revizor-șef*, 21.: fr. *chef d'office*, sp. *jefe de comedor*, ol. *capo cameriere*, rom. *ospătar-șef*, 4.: fr. *chef mécanicien/mécanicien en chef*, sp. *mecánico-jefe*, ol. *capo meccanico*, rom. *mecanic-șef* (ez esetben nem az eltérő főnév, hanem az eltérő szintagma-tikus kapcsolódási típus a releváns. Ez külön probléma, amire sajnos most nem tudok részletesebben kitérni. Az újlatin „fej” eltérő altípusainak (*X chef*, *chef X*, *chef de X*, *X en chef*) közös jelenléte kizárja a kölcsönzést (pl. 4., 14., 16., 24., és természetesen ez áll az eltérő szerkesztésmódra is); 1.: fr. *contrôleur général*, sp. *inspector general*, rom. *revizor general*, 15.: sp. *comisario general* ~ rom. *reprezentant general*; 10.: ném. *Oberschaffner* ~ sv. *överkonduktör*, 12.: ném. *Obergärtner* ~ sv. *överträdgårdmästare* („felső”-vel még: 19., 33.); 24.: ném. *Hauptschriftleiter* ~ sv. *huvudredaktör*; 29.: ném. *Hochwürden* ~ sv. *högvördighet*; 2.: ném. *erster Referent* ~ sv. *förste byråsekreterare*, 4.: *erster Mechaniker* ~ sv. *förste maskinist*; 12.: or. *главный садовник*, szb.-hv. *glavni vrtilar*, le. *glówny ogrodnik*, 14.: or. *главный бухгалтер*, szb.-hv. *glavni knjigovođa*, le. *glówny księgowy* („fej”-jel még: 15., 20.; orosz és lengyel: 8., orosz és szerb-horvát: 19., 21., 24., 26.); 17.: or. *старший кондуктор* ~ le. *starszy pracownik*; 20.: szb.-hv. *viši činovnik* ~ le. *wyższy urzędnik*.

3.3.4.3. Ekvivalenseknek más nyelvcsaládba kerülésével a **3.4.** szakaszban foglalkozom, de a korrelatív azonosságok tipológiájának a bemutatásakor szólni kell a feltehető *tükörfordítá*sokról is. Ez nem zárható ki azokban az újlatin nyelvekből származó négyes sorokban, talán egyes hármásokban sem, amelyek egymásnak minden elemükben megfelelnek. A számításba vehető ekvivalensek közül a „generális” az, amelyikről ezt a tévedés legkisebb kockázatával állíthatjuk, mivel a ’főkonzul’ (13.), ’főtitkár’ (31.), ’főigazgató’ (6.) „generális”-sal való megnevezése nemzetközivé vált, és ez aligha független a politikai és diplomáciai terminológiának a franciában való nagyon korai kialakításától, a francia nyelv tekintélyétől. A megnevezésnek az olaszban való létrejötte sem utasítható el eleve.

Tükörfordításra lehet gondolni egyes kettős sorok esetében, elsősorban ott, ahol az egyik a román. Ismeretes, hogy a múlt század második felétől a románoknak a többi újlatin nyelvhez való tudatos közelítése ment végbe (Nicu-

lescu 1965). Ezért a rom. *funcționar superior* feltehetően a fr. *fonctionnaire supérieur*, a rom. *comandant suprem* pedig az ol. *comandante supremo* hatását mutathatja, talán ilyenyszerű kapcsolat van a rom. *referent principal* és a fr. *rapporteur principal* között is. Nehezebb állást foglalni ott, ahol az ilyen kettősökben a spanyol jelenik meg: sp. *consejero principal* ~ rom. *consilier principal*. Tekintettel arra, hogy a két nyelv között közvetlen érintkezés nem volt, továbbá, hogy a spanyol a román „relatinizálás”-ához sem szolgált például, itt inkább a genuin konvergencia megnyilvánulásával van dolgunk.

Már volt szó az újlatin „fej” *chef en X* altípusáról. Ez kifejezetten francia alakulat, számos denotátum nyer ilyen megformálást (4., 16., 18., 19., 20. stb.), de mind az olaszban, mind a spanyolban csak egy ilyen van: ol. *comandante in capo*, sp. *comandant/general en jefe*. Nem egy olasz és spanyol szótár meg is jegyzi, hogy gallicizmussal, a fr. *commandant/général en chef* tükörfordításával van dolgunk. Ez természetesen az angol *commander in chief*, sőt *editor in chief*, *engineer in chief* esetében is fennáll.

Ilyen tükörfordítások a germán és szláv nyelveken belül is elképzelhetők, ezeknek a feltárását azonban e nyelvek szakembereire kell bíznom.

3.3.4.4. Korrelatív sorok megjelenhetnek areális hatásra is. A másik három újlatin nyelvtől eltérően csak a románban nyer külön lexematizációt a 'főhadnagy' (rom. *locotenent major*) és a 'főrendező' (*regizor principal*), ezek minden bizonnyal a német *ober* (vö. *Oberleutnant*, *Oberregisseur*) és/vagy a magyar *fő*-mintájára alakultak. A szerb-horvátban és a lengyelben a *nad* előjáró összetételi előtaggá vált. Ez a szóképzési megoldás egyáltalán nem jellemző a szláv nyelvekre (a *nad*-ma már erősen visszaszorulóban is van), viszont a két nyelv, ahol megtaláltuk, érintkezik a némettel, így méltán gondolhatjuk, hogy ismét a német *ober* hatásával állunk szemben.

Egymással érintkező nyelvek esetén az areális hatásnak kevésbé egyértelmű megnyilvánulása lehet a kettős sor is. A teljes korpuszon belül figyelemre méltó számban jelentkeznek francia—olasz párhuzamok, a SZ²-ben ilyen: fr. *haut commissaire* ~ ol. *alto commissario*.

3.4. Már nem specifikus megnevezés, amikor a germán és a szláv nyelvek újlatin lexémákat vesznek át. Ennek legjellegzetesebb esete a „generális”, ami a 'főkonzul' és a 'főtítká' esetében tízes sorokat adott, a 'főigazgató' ilyen megfelelője is csak a lengyelből és az oroszból hiányzik. A „generális” 7 denotátum kifejezésére 22 realizációval valamennyi megvizsgált germán és szláv nyelvben megjelenik. Ha a SZ² csoporton túllépünk, nemcsak további magas korrelatív azonosságokat, közöttük tízes, kilences sorokat találunk, hanem már az angolban létrejött lexikai egységeket is, pl. *general post office* 'főposta'. A „generális” voltaképpen nemzetközi prefixummá vált, de a feltűnő egybeesések, azaz a kölcsönzések (tükörfordítások) mellett minden nyelv ugyanakkor a maga egyéni módján is alkalmazza, pl. csak a németben *Generalbevollmächtigter* (15). A feltárt anyag azokat igazolja, akiknek az univerzálékkal szemben bizonyos fenntartásaik vannak, ugyanakkor azonban — márcsak a mögötte rejlő elméleti megfontolások miatt is — alátámasztja a „frekventália” műszó bevezetésére tett javaslatot (Szerebrennyikov 1974).

Nem kevésbé jellegzetes az újlatin nyelvekben a SZ² csoportban reprezentáns *chef* átvétele. A szlávba csupán egyetlen egyedi kölcsönzéssel került (23.: or. *uef-nosap*, szb.-hv. *šef kuhinje*, le. *šef kuchni*), sőt talán már szláv

megnevezés, annál több a példa a germán nyelvekből (14 denotátum 21 realizáció). Bár a lexikai megformálás arra vall, hogy a kölcsönzés külön-külön, nyelvenként történt vagy maga a nomináció már genuin, mégis van két eset, ahol a lexéma mindhárom germán nyelvbe bekerült (16., 24.). A németben és a svédben egyaránt megvan a *Chefkoch* és a *kökschef* (23.), a svédben és az angolban a *polischef* és *chief of police/chief police commissioner* (11.), illetve *cheftjänsteman* és *chief official* (30.). A lexikai megformáltság ismét a nyelvenkénti alakulást mutatja. Újlatin mintára jött létre a német *Chefarzt*, de már germán szemléletű megnevezés a német *Chefsekretär* és svéd *chefsekreterare*. Egészen sajátos az angol. E nyelvben a SZ² csoportban 16, a teljes korpuszban 27 *chief* van. A most elemzett csoport denotátumainak felében a *chief*-fel történő megnevezés az angol sajátja, hét esetben az őst az újlatin négyes korrelatív sorban kereshetjük.

Tovább szűkül a kölcsönzés nyelvterülete a *principal* esetében, amely csak az angolból mutatható ki. Bár a SZ² csoportban csupán egyetlen denotátum (17.: *principal contributor/collaborator* — mintája az újlatinban négyes genuin konvergenciát adó *collabotateur principal* stb.) nyer ilyen realizációt, nem hagyható említés nélkül, hogy a teljes korpuszban 21 angol *principal* került elő és ezek közül csupán a *principal church* 'főtemplom', a *principal valley* 'fővölgy' és *principal subject* 'főtantárgy' négyes vagy hármas korrelatív sora nem mutatható ki az újlatinból.

Az angol *major* nyilvánvalóan ugyanazon lexéma mint újlatin megfelelői (*majeur, maggiore* stb.). Az angolban öt *major* van, ezek közül három megegyezik az újlatin nyelvek valamelyikének a használatával. A logikai *major proposition* 'főtétel' — mind a négy újlatin nyelvben ugyanez az ekvivalens szerepel — éppúgy a latin *propositio maior* folytatása, mint az újlatin nyelvekben. Nyelvspecifikus motiváció eredményének, tehát egymástól függetlennek tartom az ol. *maresciallo maggiore* és az ang. *regimental sergeant major* 'főtörzs-örmeister' egybeesését, továbbá az ugyancsak ol. *maggiore azionista* ~ ang. *major shareholder* 'főrészes' párhuzamot.

A korpuszban hat, a csoporton belül egyetlen példában szerepel az angol *supreme* (20.: *supreme commander*). A forrás itt is inkább a latin *supremus*, az újlatin közvetítés kevésbé valószínű. Ezt mondhatjuk az angol *central* és *capital* ekvivalensekről is, amelyek egyébként a SZ² csoportban nem jelentkeznek.

A kölcsönzések vizsgálata ráirányította a figyelmet az angol sajátos különállására. Az újlatinon kívül csak itt található — a teljes korpuszt vesszük számba — *principal, major, supreme*, de ilyenek *lord, senior*, továbbá a SZ²-ben nem jelentkező, de igen tekintélyes számú, 38 denotátumot képviselő *main*, végül a germán nyelvek közül csak az angolban mutatható ki „elsődleges” (két denotátum) és „kapitális” (egy denotátum). Valamely ekvivalens-lexémának egyetlen nyelvben való járatossága természetesen nem csupán az angolra vagy a germán nyelvekre jellemző (vö. sp. *sumo*, le. *naczelny*, or. *основной*, de az individualitás ekkora foka egyetlen más tanulmányozott nyelvben sem fordul elő. Ez az angolt ért francia hatással magyarázható, ami talán a latinból való átvételeket (*capital, central, major, senior, supreme*) is megkönnyíthette, nem zárható ki végül az angol „splendid isolation”-ja sem.

3.5. Az egyes nyelvcsaládok belső homogeneitásának jó tipológiai jellemzője lehet, hogy mennyi és hány tagból álló sor található bennük. Az angol

révén a germán lényegesen más képet mutat, mint az újlatin vagy a szláv. A germán nyelvekben meglehetősen kevés a hármas sor (zárójelben az újlatin és szláv megfelelések): „nagy”: 1 (6, 1); „generális”: 4 (3, 4); „fej”: 8 (6, 37); „központi”: 2 (4, 0); „magas”: 5 (0, 0). Szám szerint a germánban a hármas korrelatív azonosságok száma 20; ez a szlávban 42, az újlatinban 32, de ez utóbbihoz még hozzá kell adni az 51 négyes sort is. Ebben az összevetésben a germán nyelvek az utolsó helyet foglalják el, viszont minden külön mérés nélkül is szembeötlik, hogy nincs még két nyelv, amely annyira szoros kapcsolatot mutatna, mint a német és a svéd. Külön vizsgálatok tárgya lehet, hogy ebből mennyi a genuin konvergencia és mennyi a kölcsönzés. A „fej” szláv realizációjának 37 hármas sora a homogeneitásnak kétségkívül sokatmondó jele, mégsem a szláv nyelvek a leghomogénebbek. Figyelemre méltó egyezések vannak az orosz és a lengyel, másrésről a lengyel és a szerb-horvát között. Meghatározott ekvivalensek csak két-két nyelvben élnek, ez bizonyos rendszerjellegű kapcsolatokra enged következtetni és a kölcsönzéseket kétségessé teszi. Ilyenek orosz/lengyel: „idősebb”, „fontos”, „kapitális”; lengyel/szerb-horvát: „felsőbb”, „magas”, *nad-*; orosz/szerb-horvát: „legmagasabb”, „magisztrális”. 51 négyes és 32 hármas sorával az újlatin mutatja a legerősebb homogeneitást. A már említetteken kívül további ekvivalensek lépnek fel ilyen szerepben, ezek közül ki kell emelni a 20 négyes és 13 hármas sort alkotó „principális”-t, mivel ez egyes szemantikai csoportokban reprezentáns és átveszi a „fej” funkcionális jelentését. Az újlatin nyelvek erős homogeneitása nem kis mértékben a latinra megy vissza, de így is genuin, nem egy esetben pedig kimutatható az önálló megnevezés konvergenciája is. Nem szabad továbbá elfelejteni, hogy földrajzilag ezek vannak a legközelebbi kapcsolatban, a román sajátos fejlődésére felesleges ismételtén kitérni. A homogeneitáshoz hozzájárultak a belső kölcsönzések ~ tükörfordítások is.

3.6. Nyilván feltűnt, hogy egyes lexémáknak az alapfokát és fokozott alakjait mint külön ekvivalenseket említtem („nagy”, „nagyobb”, „legnagyobb”; „magas”, „magasabb”, „legmagasabb”; „felsőbb”, „legfelsőbb”), egy negyedik esetben pedig csak „idősebb” fordul elő. Formális jegyek arra utalnak, hogy a melléknevek egyes képzési fokainak lexikális vagy morfológiai megkülönböztetése szemantikai szerephez jut, hiszen a szabályos alakok mellett még egy közép- vagy felsőfok is van, sőt ezeknek a használata némiképpen korlátozottabb, mint az eredeti tőből szabályosan képzetteké. Ilyen az újlatin *majeur, supérieur, suprême*, az ugyancsak a latinból származó angol *senior, major, supreme*; eredetileg középfok volt, de legalábbis középfokú eredetű az *oberlöver* és felsőfokot őriz a német *erste*, meg ennek más etimológiájú svéd megfelelője, a *förste*. A szláv *staryj, vishj, vyšszj* nemkülönben magán viseli a fokozás formai jegyeit. Mindezek hajlamosak arra, hogy közép vagy felsőfok jellegüket elveszítsék és sajátos szemantikai funkcióban alapfokká váljanak, de ekkor valami egészen kiemelkedőt, különlegesen fontosat, vezetőt jelentenek: pontosan ez az, ami a „fő” egészét összetartja.

A bemutatott nyelvi anyag arra is figyelmeztet, hogy a „fő” szemantikai jegyei között egy nem relatív, hanem abszolút értelemben vett fokozás mégis csak jelen van. A szerb-horvát *viši* és szláv megfelelői morfológiailag középfok, ilyen az orosz és a lengyel *старший/sztarszj* is, de pontosan ugyanazt a szemantikai funkciót töltik be, mint az alapfokú ekvivalensek (*главный, генеральный*). Vannak továbbá olyan esetek is, ahol különböző nyelvekben

ugyanazon denotátumot a szabályos és különleges fokozott alakok felváltva lexematizálják, pl. 30.: ném. *höhere Beamte*, sv. *högre tjänsteman*, or. *высшее должностное лицо*, szb.-hv. *viši činovnik*, le. *wyższy urzędnik*, az újlatin nyelvekben ezek helyén a *supérieur* megfelelő kapcsolatai állanak. A SZ² csoportból kilépve is mutathatunk példát: a 'főhatalom' a németben *oberste* vagy *höchste Gewalt*, a lengyelben *władza najwyższa*, a szerb-horvátban *najviša vlast*, az újlatin nyelvekben azonban a *suprême* ekvivalenssel jönnek létre a lexikai egységek. A denotátum fontosságát felsőfokkal fejezik ki egyes egyedi esetekben is: ném. *der oberste/höchste der Götter* 'főisten'; sv. *överstepräst* '(pogány) főpap'; sv. *högsta vinsten* 'főnyeremény'; le. *najwyższa wygrana* 'főnyeremény'

3.7. Az egyes ekvivalenseknek a megnevezés rendszerében betöltött szerepét illetően további információt kaphatunk, ha a szinonimiára is tekintettel vagyunk. A szinonimiát kissé tágabban fogjuk fel, úgy mint a denotátumoknak a deszignáció szintjén való többféleképpen is lehetséges lexematizálását, azaz a szinonimát nem korlátozzuk magára a szóra, hanem a tipikus melléknevek kapcsolódási formáit is figyelemmel kísérjük. A szinonimiának a szemantikai mikrostruktúrára való alkalmazása föltehetően tanulságos lehetne az általános jelentéstan számára is.

Elsősorban arra kell felhívni a figyelmet, hogy a „fő” SZ² csoportjának 36 denotátuma rendkívül gazdag a fenti értelemben vett szinonimákban: 24 esetben lehet ilyeneket kimutatni. Ráadásul számos esetben nyelvenként eltérően több realizációs lehetőség is megmutatkozik, pl. 1.: „fej”/„generális” (sp., rom.), „generális”/„principális” (fr.), „idősebb”/„nad- (le.); 17.: „első”/„principális” (ol.), „idősebb”/„principális” (ang.), „fej”/„magasabb” (szb.-hv.); 20.: „fej”/„legfelső” (ol., rom., ang., szb.-hv.), „fej”/„naczelny (le.), „felsőbb”/„legmagasabb” (sv.); 30.: „magas”/„felsőbb” (fr., rom.), „fej”/„magas”/„idősebb” (ang.), „fej”/„magasabb” (sv.), „felsőbb”/„első” (le.). Szándékosan került sor annak a négy denotátumnak a bemutatására, ahol a variációk a leggazdagabbak, de ez eléggé meggyőzően bizonyítja, hogy a lehetőségek közötti választásnak különösebb megkötöttségei nemigen lehetnek. A kvantitatív elemzés, természetesen más mutatók figyelembevételével együtt, megmutatja, hogy egy-egy ekvivalens milyen helyet foglal el a mikroszemantikai struktúrában és ismételten feleletet ad arra is, hogy a világ nyelvi tagolásában az egyes motivációknak mekkora szerepe volt.

Az ÖR számát tekintve nem meglepetés, hogy a legtöbbször, szám szerint 16 ízben, a „fej” jelentkezik; mint a fentebbi példák mutatják, a szinonimapár másik tagja nyelvenként, de még egy nyelven belül is többféle lehet. Jóval relevánsabbnak tűnik, hogy a lehetséges ekvivalensek közül milyen sok jelenik meg ezekben a párokban. Egyesek mindhárom nyelvcsaládból kimutathatók, így „generális” az újlatin nyelvekből: sp.: 1., 3., 33.; a germán nyelvekből: ang.: 3., ném.: 6., 31., sv.: 31.; a szláv nyelvekből: le.: 15., szb.-hv.: 31. A szinonimapár másik tagja lehet még: „első”: olasz: 21., német: 2., 14., szb.-hv.: 19.; „legfelső”: 20.: ol. rom., ang., szb.-hv.; „mester”: fr.: 21., sv.: 11., 23., le.: 23. A „fej”/„generális” szinonimapárnak számos nyelvben nagyszámú denotátum jelölésére való ilyen intenzív előfordulása a megnevezés jelentős logikai motivációjáról tanúskodik és ezt a „generális” kölcsönzött jellege csak kismértékben csökkentti.

A „magasabb” szinonimájaként találjuk a „fej”-et a svédben (30.) és a szerb-horvátban (17.). Csak a germán nyelvekből kimutatható párok: „ma-

gas"/„fej” (ang.: 15., 30.), „felsőbb”/„fej” (ném.: 16., 19.; sv.: 16), „magas”/„felsőbb” (15.: ném.). A szláv nyelvekben a „fej” szinonimapárjaként elsősorban az „idősebb” említendő (or.: 1., 2., 3., 8., 12.; le.: 14.), de van egy-egy példa a következőkre is: *naczelny* (le.: 20.), *nad-* (szb.-hv.: 21.). Korábban már láttuk, hogy ezekben sem éppen motiválatlan a megnevezés, de a „fej” relevanciáján túlmenően a szinonimia ezeknek az ekvivalenseknek inkább nyelvspecifikus voltára utal. A „magas” és „magasabb” értékéről még lesz szó.

Az összes többi ekvivalens már jóval kisebb szerepet játszik. Meglepetés-ként hat, hogy a „fej”-jel alkotott párjain kívül a „generális” kevésszer lép fel: ~/„felsőbb” (sv.: 6.; fr.: 27.), ~/„principális” (fr.: 1.). A „felsőbb” gazdagabb változatokat mutat: párjai a „fej”-en és a „generális”-on kívül: „principális” (sp.: 27.), „első” (le.: 30.), „„legmagasabb”” (sv.: 20.), „magas” (fr., rom.: 30.). A „magas” és „magasabb” mint szinonimapár tagjainak ugyanazon denotátum lexematizálódásában a legkülönbélebb nyelvekben való előfordulása, valamint, hogy több más ekvivalenssel is alkotnak párokat (ezekben ugyanazon denotátumok is előfordulnak), ismét a motiváció mélyebb gyökereire mutat. Evvel szemben, a motivációját illetően ma is eléggé transzparens „első” a már bemutatott „fej”-en kívül csak a „principális”-hoz (ol.: 17.), s a németben és svédben élő *ober/över*-höz társul (4., 33., 35.). Jellegzetesen lengyel szinonimapárok: „idősebb”/nad- (1., 3., 16.), „idősebb”/naczelny (19.) és *naczelny*/nad- (10., 16.). Megemlítendő még az angol „idősebb”/„principális” (17.) szinonimapár.

3.8. A szinonimia fentebbi vizsgálata tulajdonképpen ekvivalencia-relációk vizsgálata, hiszen arról volt szó, hogyan viszonyulnak egymáshoz egyes esetekben az ekvivalensek, hogyan és hányféleképpen realizálódhatnak a denotátumok a deszignátumok révén. Az utolsó kérdés, amit érinteni szeretnék — és ez bizonyos fokig konklúzióként is szolgál — ennek a folytatása: hogyan viszonyulnak egymáshoz a különböző ekvivalensek most már nem egy-egy nyelvben, hanem a vizsgálatba bevont nyelvekben. Már a szinonimia elemzése is rámutatott, hogy még egy nyelvben is a változatoknak mekkora gazdagsága lehetséges, ez fokozottan jelentkezik akkor, ha egyes denotátumoknak a tíz nyelvben való lexematizálódását vesszük szemügyre. A legváltozatosabb típusok fordulnak elő, amelynek egyik szélső és egyedülálló példája a 13. 'főkonzul', ahol kizárólag a „generális” tízes korrelatív azonossága jelentkezik. Némileg eltér ettől, ahol valamely ekvivalens erősen domináns. de mellette még egy vagy két egyéb deszignációs megoldás is jelentkezik (14. 'főkönyvelő': egy kilences „fej” sorozat, 2 „első”, 1 „idősebb”; 24. 'főszerkesztő': kilences „fej”, de a lengyelben *naczelny*; 31. 'főtitkár': valamennyi nyelvben „generális”, de mellette háromban még „fej” is). Itt, ha némiképpen más vetületben is, vissza lehet kanyarodni a 3.3.4.-ben felvetett problémára. A 16. 'főmérnök' deszignátumai között szerepel ugyan egy kilences „fej” sor, de ez nem akadályozza annak, hogy további négy ekvivalens (2 „felsőbb”, 1—1 „idősebb”, *naczelny*, *nad-*) is realizálódjon. (Vö. még 6. 'főigazgató': 8 „generális”, 1—1 „fej”, „felsőbb”, *naczelny*, a formáció más típusa.) Ezek azonban ismét eléggé szélsőséges megnyilvánulások; azokban az esetekben amikor 5—6, vagy még több ekvivalens is megjelenik, a sorok általában kevés tagból állanak. Ennek az az oka, hogy a „fej” és a „generális” teljes vagy sok tagból álló sorain kívül más ekvivalensek legfeljebb hatos vagy ennél rövidebb sorokkal jelentkeznek.

A megnevezés — kivételek ugyan nyilván akadnak — valamilyen előzetes asszociáció, a megnevezni kívánt objektum vagy jelenség valamely sajátosságának megragadása, esetleg valamihez való hasonlósága alapján történik. Az eredeti motiváció nem mindig őrződik meg, tudatossága nagy mértékben a signifié természetétől, a signifiant elemezhetőségétől függ; maga a motiváció esetleg nem is került a tudat szintjére. Így jön létre az eltérő lexematizáció. Komplex jelenségről van szó: megvan a lehetősége annak, hogy egy nyelvcsaládon belül a rá jellemző lexematizáció mellett — ilyenkor gyakran a genuin konvergencia az uralkodó — szinonimaként más deszignátumok is létrejöjjenek, mégpedig úgy, hogy azonos deszignátumok eltérő nyelvcsaládokban is realizálódnak. A bemutatott típusok általában nem zárják ki egymást, így a deszignáció szintjén a denotátumok rendkívül tarka realizációs lehetőségeket mutatnak (l. az összesítő táblázatot). Az egyes szemantikai csoportokban az ekvivalensek száma, sőt a konkrétan megjelenő ekvivalensek függenek a szemantikai csoporttól is, de a variációs lehetőségeket maguk a nyelvek is különféleképpen értékesítik.

Ennek bemutatására néhány különösen tarka deszignációs képet mutató denotátum kerül elemzésre. Ilyen a 30. 'főtisztviselő'. Itt a következő ekvivalenseket találjuk: „magas” (fr., sp., ol., rom., ang., ném.), „magasabb” (ném., sv.), „felsőbb” (fr., rom., or., szb.-hv., le.), „fej” (ang., sv.), „idősebb” (ang.), „első” (le.). Ezen kívül előfordul a most figyelmen kívül hagyott monéma és a formáció más típusa is. Kitűnik az erős szinonimia és az eltérő lexematizáció nem kevésbé erőteljes megnyilvánulása, de az is szemmel látható, hogy a „magas” és a „felsőbb” két nyelvcsalád tagjaiban is előfordul. A két fenti ekvivalens motivált voltát ez mindenképpen alátámasztja, de nem tagadható a másik négyé sem. A „magas” és fokozott alakjai a tisztviselőnek a hivatali ranglétrán elfoglalt magas helyzetét jellemzik. A „fej” az egész korpusz (nemcsak a SZ² csoport) vezető egysége, így természetes motivációjához még egy szemantikai kategoriális elem is járul. Az angol *senior* a szolgálatban eltöltött hosszabb időre utal, noha a funkciók betöltésében ez nincs mindig így. A lengyel *pierwszy* az azonos munkát végzők közötti első helyet jelöli. A 19. 'főorvos' esetében nagy szerephez jut a „fej” (fr., sp., rom., ném., or., szb.-hv.), de jelentkezik a német/svéd *ober/över*, ugyancsak két-két nyelvben az „első” (ol., szb.-hv.) és háromban az „idősebb” (ang., or., le.), a lengyelben a *naczelny*. Ez utóbbi a homlokkal (le. *czolo*) függ össze, így lényegében ugyanaz áll rá is, mint a „fej”-re. A motiváltságot illetően az *ober/över* ugyanazon az asszociáción alapul, mint az újlatin *supérieur* 'felsőbb' (alaktani megformáltsága is azonos), van azonban egy gyökeres különbség közöttük: a *supérieur* öröklött elem, és mint ilyen az újlatinban talán már nem motivált, a germán elem azonban autochton képzés, a motiváció egyértelmű. Figyelemre méltó, hogy mind az „első” mind az „idősebb” két-két különböző nyelvcsaládból való. Az olasz *medico primario* a latin *primarius* 'első' jelentését folytatja, így motiváltsága már adva is van. Ez monémásodott is (ol. *primario*), innen átkerült az osztrák-németbe, majd ez közvetítette a szerb-horvátba és a lengyelbe. Ismét több példa figyelhető meg a szinonimiára is.

Az angol *senior surgeon/consultant* ~ lengyel *starszy lekarz* illetve az olasz *medico primario* ~ szerb-horvát *prvi lekar* példái jól mutatják, hogy a megnevezés és ennek sajátos deszignátumai csak a nyelvi rendszer adta lehetőségeket aknázzák ki, az önkényesség csak korlátozott. A fenti párhuzamokban, de legalábbis az elsőben nem lehet szó kölcsönzésről; a megnevezés során egymástól függetlenül ugyanazon attributum került előtérbe. Más szemantikai

csoportokban is találunk ilyen jelenséget: a 'főudvarmester' (SZ¹) megnevezésére a svédben és az olaszban egyaránt az „első” szolgál differentia specificaként: sv. *förste hovmarskalk* ~ ol. *primo maggiordomo*.

A megnevezés viszonylagos önkényességére, a látszólag tetszőlegesen kiválasztott lexematizáció bizonyos meghatározottságára egészen világosan mutat a T² csoportba tartozó 'főnyeremény'. Tekintsük át mind a tíz nyelvben való megfelelőit: fr. *gros lot*, sp. *premio gordo*, ol. *vincita principale/primo premio*, rom. *lozul cel mare*; ang. *first prize*, ném. *Haupttreffer*, sv. *storvinst/högsta vinsten*; or. *главный/крупный выигрыш*, szb.-hv. *glavni zgoditak/premija*, le. *glówna/najwyższa wygrana*. A kép csak az első tekintetre tűnik kaotikusnak, de gyorsan rendeződik. A „nagy” volt az alapja a román, a svéd és az orosz megnevezésnek, az „első” rejlik az olaszban és az angolban, a „legmagasabb” egy másik svéd realizációban és a lengyelben. Természetesen további ekvivalensek is kimutathatók. Mint már több ízben, itt szintén nehéz lenne az egyezéseket valamilyen kölcsönzésnek tulajdonítani. Egyértelműen arról van szó, hogy az emberi gondolkodás a denotátumnak más-más jellemzőjét ragadta meg és ezt egymástól függetlenül különböző nyelvek különböző deszignátum létrehozására használták fel. A meghatározó szemantikai jegyül szolgáló attributum könnyen kimutatható a többi nyelvből is: a franciában „vastag”, a spanyolban — ennek módosulataként, de teljesen önállóan — „zsíros”. Itt sem maradt el a „fej” (*Haupttreffer* és mindhárom szláv nyelv).

Az ugyanazon denotátumot realizáló különböző deszignátumok összevető elemzése kitünteti, hogy az eltérő lexematizáció különféle kognitív és pszichikus folyamatok eredménye. Az eredeti domináns széma elhalványodott vagy háttérbe szorult, ritkán el is tűnhetett, és ez a lexikai egységeknek az egzisztenciájukhoz, fennmaradásukhoz szükséges mobilitást biztosítja. Ilyen folyamat eredménye, hogy eltérő szemikus struktúrájú lexikai egységek, ahol a megnevezés alapját képező motiváció nem volt azonos (pl. ang. *chief official* és *high official* 'főtisztviselő'; ol. *rabbino maggiore* és *arcirabbino* 'főrabbi' /SZ¹/) egymáshoz közeledve azonos denotátummal bírhatnak és így szinonimákká válnak. Minden ilyen természetű megcégás azonban, bármily széles perspektívában megy is végbe, a rendszer szabályai szerint kötött. Megfigyelhető, hogy a nyelv a túlzottan bonyolult megoldásokat kiküszöbölni törekszik. A teljes korpuszban a 25 tipikus ekvivalens közül csak 18 van olyan, ahol a realizációk száma meghaladja a tizet, 50 realizáció fölött pedig mindössze 6 mutatható ki: „fej” (424), „principális” (170), „nagy” (98), „felsőbb” (94), „generális” (92), „központi” (56). Kiegészítésként még meg kell jegyezni, hogy 216, ill. 204 realizációjával a monéma és a formáció más típusa az összetett rendszerben a második és harmadik helyet foglalja el.

BAKOS FERENC

Jegyzetek

I. A felhasznált szótárak:

a) újlatin nyelvek

FRANCIA

DM = Dictionnaire des métiers et appellations d'emploi établi par la Commission Interministérielle de la Nomenclature des Métiers. Paris 1955.

- ELar = La Grande Encyclopédie. Paris 1971–1978, Larousse.
 GL = Grand Larousse de la Langue Française. Paris 1971–1978.
 GR = P. ROBERT, Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française. Paris 1953–1964.
 TLF = Trésor de la Langue Française. Paris 1971–

SPANYOL

- Al = M. ALONSO, Enciclopedia de Idioma. Madrid 1958.
 Cas = J. CASARES, Diccionario ideológico de la lengua española. Barcelona 1963.
 Gross = R. GROSSMAN–H. SLABÝ, Wörterbuch der spanischen und der deutschen Sprache. II. Deutsch-Spanisch von R. Grossman. Barcelona 1967.
 Mol = M. MOLINER, Diccionario de uso del español. Madrid 1966.
 Tolh = L. TOLHAUSEN, Nuevo diccionario español-alemán y alemán-español. Leipzig 1908.
 Vox = Vox. Diccionario general ilustrado de la lengua española. Barcelona 1953.

OLASZ

- Batt = S. BATTAGLIA, Grande dizionario della lingua italiana. Torino 1961–
 DO = G. DEVOTO–G. OLI, Vocabolario illustrato della lingua italiana. Milano 1967.
 Garz = Dizionario Garzanti della lingua italiana. Milano 1965².
 Pal = F. PALAZZI, Novissimo dizionario della lingua italiana. Ed. a cura di G. Folena. Milano 1976².
 Z = Vocabolario della lingua italiana. Decima edizione, rielaborata. Bologna 1970.

ROMÁN

- CADE = I. CANDREA–A. ADAMESCU, Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească”. București 1931.
 DEX = DEX. Dicționarul explicativ al limbii române. București 1975.
 DLR. = Dicționarul limbii române. București 1965–
 FC = Formarea cuvintelor în limba română. Vol. I. Compunerea. București 1970.
 RMSz = Román–magyar szótár. Dicționar român-maghiar. București 1964.

b) germán nyelvek

NÉMET

- BrE = Brockhaus Enzyklopädie in 20 Bänden. Wiesbaden 1966–1976.
 DGS = Wörterbuch der deutschen Gegenwartssprache. Hgg. von R. KLAPPENBACH und W. STEINITZ. Berlin 1964–1978.
 Grimm = JAKOB GRIMM–WILHELM GRIMM, Deutsches Wörterbuch. Leipzig, 1854–1966.
 W = G. WAHRIG, Deutsches Wörterbuch. Berlin 1977².

SVÉD

- ISO = B. MOLDE, Ilustrerad svensk ordbok. Stockholm 1958.
 NO = Ö. ÖSTERGREN, Nusvensk ordbok. Stockholm 1919–1972.
 SAOB = Ordbok över svenska språket utgiven av Svenska Akademien. Lund 1898–
 SAOL = Svenska Akademiens Ordlista. Stockholm 1973¹⁰.
 SEF = I. GULLERS, Svensk-Engelsk Fackordbok. Stockholm 1972.
 TSO = HOPPE-AUERBACH-REUTERCRONA, Tysk-svensk ordbok. Stockholm 1970.

ANGOL

- Bromh = P. BROMHEAD, Life in Modern Britain. London 1977.
 HF = Harrap's New Standard French and English Dictionary. Part I. French–English. London 1972.
 LED = Langenscheidts Enzyklopädisches Wörterbuch der englischen und deutschen Sprache. Teil 1. English-Deutsch. Hgg. DR. OTTO SPRINGER. Berlin 1962–1963.

- OED = The Oxford English Dictionary. Oxford 1961–1976.
 WID = Webster's Third International Dictionary of the English Language. London—Springfield 1961.

c) szláv nyelvek

OROSZ

- БНРС = Большой немецко—русский словарь. Сост. Е. И. Ленинг... Под рук. О. И. Москальской. Москва 1980.²
 БСЭ = Большая Советская Энциклопедия. Москва 1970—1978.
 Г = Французско—русский словарь. Сост. К. А. Ганшиной. Москва 1957.⁷
 СЛ = Словарь современного русского литературного языка. Москва—Ленинград 1950—1965.
 СРЯ = Словарь русского языка в четырех томах. Москва 1957—1961.
 С Син = Словарь синонимов русского языка. Москва 1970—1971.
 ШРС = Шведско—русский словарь. Сост. Д. Э. Миланова. Москва 1973.
 Щ = Русско—французский словарь. Сост. Л. Б. Щерба и М. И. Матусевич. Москва 1969.

SZERB-HORVÁT

- Dean = I. DAYRE—M. DEANOVIĆ—R. MAIXNER, Hrvatskosrpsko-francuski rječnik. Zagreb 1956.
 RiKr = Enzyklopädisches Deutsch-Serbokroatisches Wörterbuch von Swetomir Ristitsch und Jowan Kangrga. Belgrad 1936.
 Rist = Sv. RISTITSCH—J. KANGRGA, Wörterbuch der serbokroatischen und deutschen Sprache. Beograd 1928.
 RSHKJ = Rječnik srpskohrvatskoga knjižoven jezika. Novi Sad-Zagreb 1967—1976.

LENGYEL

- Dor = Polska Akademia Nauk. Słownik języka polskiego. Red. nac. W. DOROSZEWSKI. Warszawa 1958—1969.
 LS = Słownik języka polskiego. Opr. pod. red. T. LEHR-SPŁAWIŃSKIEGO. Tom I. A—K. Kraków 1939.
 PI = J. PIPEK—J. IPPOLDT, Grosswörterbuch deutsch-polnisch. Leipzig 1958.
 VSZ = J. KARŁOWICZ—A. KRYŃSKI—W. NIEDZWIĘDZKI, Słownik języka polskiego. Warszawa 1900—1927.

2. Ez úton is hálásan köszönöm értékes segítségüket mindazoknak a kollégáknak, akik anyanyelvi informatórként működtek közre.

FRANCIA: a CNRS Institut de la Langue Française (Nancy) több munkatársa, elsősorban az intézet volt igazgatója, PAUL IMBS; PIERRE LERAT, Université de Paris XII.

SPANYOL: CARMEN SALAIN, Université de Paris III; ELENA BALLERINO, ELTE, Spanyol Nyelvi Tanszék

OLASZ: MARIA THERESA ANGELINI, ELTE, Olasz Nyelvi Tanszék

ROMÁN: RODICA IRIMIE-BOGZA, ELTE, Román Nyelvi Tanszék; VLADIMIR DRIMBA, a Bukaresti Tudományegyetem Keleti Nyelvek Tanszékének vezetője.

OROSZ: LUDMILLA SARGINA, az irodalomtudományok kandidátusa; IRINA OSZIROVA, ELTE, Orosz Filológiai Tanszék; JEVGENIJA JEVGENEVNA CSUDINA, BME Építőmérnöki Kar.

SZERB-HORVÁT: MOKUTER IVÁN egyetemi docens, ELTE Szláv Filológiai Tanszék

LENGYEL: BAŃCZEROWSKI JANUSZ, a nyelvtudományok kandidátusa

NÉMET: DR. GÜNTHER KEMPKÉ csoportvezető, NDK TA Zentralinstitut für Sprachwissenschaft; DR. SABINE VILMAR, ELTE, Német Nyelvi Tanszék

SVÉD: DR. BJÖRN HAMMARBERG, Stockholms Universitet Institutionen för Lingvistik

ANGOL: DR. SUSAN DOUGHTY és DR. GEOFFREY THOMPSON, ELTE, Angol Nyelvi Tanszék

Külön is hálás köszönetet mondok azon magyar anyanyelvű kartársaimnak, akik sok éves külföldi tartózkodásuk során szerzett nyelvi tapasztalataikkal segítették munkámat, így az angolt illetően ORSZÁGH LÁSZLÓnak és MAGAY TAMÁSnak, az olaszt illetően FOGARASI MIKLÓSNak és FÁBIÁN ZSUZSÁNAK, végül „A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete” (Újvidék) munkatársának, PATÓ IMRÉNEK a szerb-horvát anyagról végzett gyűjtéséért.

Irodalom

- HEGER 1965: K. HEGER, Les bases méthodologiques de l'onomasiologie et du classement par concepts. In: TLL. III/1. 7–32.
 NICULESCU 1965: A. NICULESCU, Individualitatea limbii române între limbile romanice. București 1965.
 SZEREBRENNYIKOV 1974: Б. А. Серебрянников, Вероятностные обоснования в компаративистике. Москва 1974.

Nomination et contrastivité

(Analyse typologico-sémantique des correspondants néolatins, germaniques et slaves des composés nominaux hongrois commençant par *fő-*)

par FERENC BAKOS

A l'aide des méthodes typologiques et contrastives l'étude analyse les procédés cognitifs et psychiques qui contribuent à la nomination, à la constitution lexématique d'une microstructure sémantique. Quelques problèmes théoriques, comme la relation entre la réalité extralinguistique et le dénotat, celle entre le dénotat et le désignat sont abordés, l'importance de l'aspect formel et l'insuffisance de l'étude d'un seul champs en sémantique sont mis en relief.

Le matériel linguistique est fourni par les composés nominaux commençant par *fő-* qui figurent dans le dictionnaire usuel du hongrois (*Magyar Értelmező Kéziszótár*) et qu'on peut répartir en huit groupes sémantiques. Ce corpus n'est que le point de départ pour faire ressortir les correspondants en quatre langues romanes (français, espagnol, italien, roumain), en trois langues germaniques (allemand, suédois, anglais) et en trois langues slaves (russe, serbo-croate, polonais). Le résultat de cette confrontation est le relèvement d'une structure de nomination à deux faces: on a un système assez libre permettant l'individualisation du dénotat dont le monème et le type d'autre formation (des syntagmes très variés) sont les deux représentants. Le système des équivalents typiques est plus important et c'est le sujet proprement dit de la présente étude. Il se compose de 25 unités lexicales où l'équivalent est plutôt un adjectif (p. ex. *grand, haut, premier, supérieur, suprême, central, capital, général, principal* etc), mais on trouve aussi quatre substantifs (*chef, maître*, germ. *Haupt-/huvud-*, ang. *lord*). Les mots ayant la même fonction onomasiologique dans le système sémantique d'une langue, mais qui ne constituent pas le même lexème dans de différentes langues, sont considérés comme les manifestations du même équivalent (p. ex. it. *primo*, all. *erste*, suéd. *förste* «premier»). Chaque groupe sémantique et chaque langue fait usage des différents équivalents à sa manière propre: il y a des équivalents qui ne s'emploient quand il s'agit des personnes (p. ex. «capital»), d'autres sont caractéristiques pour certaines langues (p. ex. «majeur» pour l'italien et l'espagnol), enfin il y des lexèmes qui n'ont cours que dans une ou deux langues (p. ex. *ober/över* en allemand et suédois, *nagy* en serbo-croate et polonais, *lord, main* en anglais, *naczelny* en polonais). Malgré les diversités qui se manifestent, l'analyse confrontative permet à établir une gradation d'importance des équivalents qui est la fonction de plusieurs indices (p. ex. le nombre des dénotats lexématisés par un tel équivalent, le nombre des langues et des familles de langues où l'équivalent est réalisé).

Le gros de l'étude est consacré à l'analyse multilatérale du groupe sémantique qui comprend les noms des fonctionnaires ayant un rang plus haut dans une hiérarchie. Après la présentation du matériel lexical (36 dénotats) par familles de langues suivent deux tableaux. Le premier résume schématiquement les données des dix langues et fait ressortir les possibilités réalisées de la lexématisation, les différents désignats du même

dénotat. Le deuxième récapitule les équivalents du groupe selon les langues et selon le nombre des dénotats représentés. Des analyses faites il faut insister sur celle qui recherche les ressorts de la motivation (la raison logique de la formation des équivalents et l'articulation linguistique du monde objective), qui établit les différentes séries corrélatives des équivalents dans les langues étudiées et en précise les types, qui montre l'importance non égale de différents équivalents aussi par leur rôle joué dans la synonymie. L'emprunt de lexèmes-équivalents des langues romanes par les langues germaniques et slaves, surtout par l'anglais (*chief, principal, general*) est relevé, fait qui met en évidence encore une fois la dislocation lexicale de l'anglais des langues germaniques et son rapprochement aux langues romanes. La quantité des séries corrélatives et le nombre de leurs membres indique que l'homogénéité des langues romanes est la plus développée et celle des langues germaniques est la plus réduite. Le dernier paragraphe présente quelques cas complexes où le même dénotat est lexématisé par des désignats très variés, pourtant on retrouve le même, parfois les mêmes types de réalisation dans des langues appartenantes à différentes familles de langues: dans la microstructure sémantique, sujet de l'étude, la pensée humaine opère avec un nombre limité d'attributs, ce sont les mêmes procédés cognitifs qui entrent en scène au cours de la nomination.

